

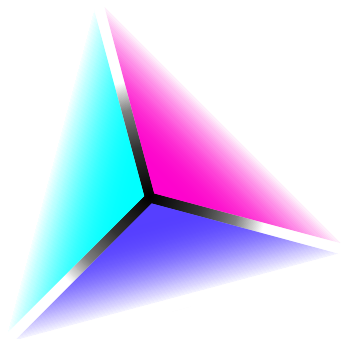
Struktura a architektura počítačů

Katedra číslicového návrhu
Fakulta informačních technologií
České vysoké učení technické

© Hana Kubátová, 2026

Sekvenční obvody

BI-SAP.21

Obsah

- Logické obvody sekvenční
- Formy popisu
- Postup návrhu až k realizaci
- Příklady

Cíl:

naučit se základní principy týkající se sekvenčních obvodů a metodu, jak navrhnout sekvenční obvod, tzn. „řídící“ automat

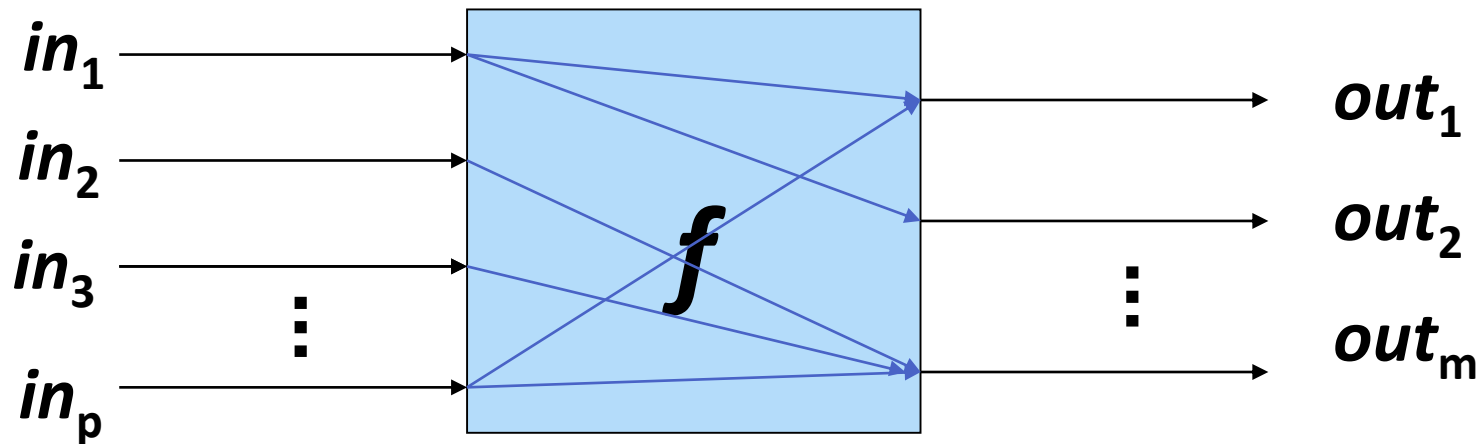
Kombinační x sekvenční obvody

- Kombinační:
 - výstup je dán **kombinací** vstupů, „nezáleží“ na čase
- Sekvenční:
 - výstup závisí na **posloupnosti** (sekvenci) hodnot na vstupech,
 - „zapamatování“ se realizuje **zpětnou vazbou**,
 - zaměříme se jen na synchronní obvody
- Výhoda: vše lze matematicky popsat (tzn. modelem)
 - logická funkce – ***f*** (*Booleova algebra*)
 - model: konečný automat – **FSM** (*Finite State Machine*)

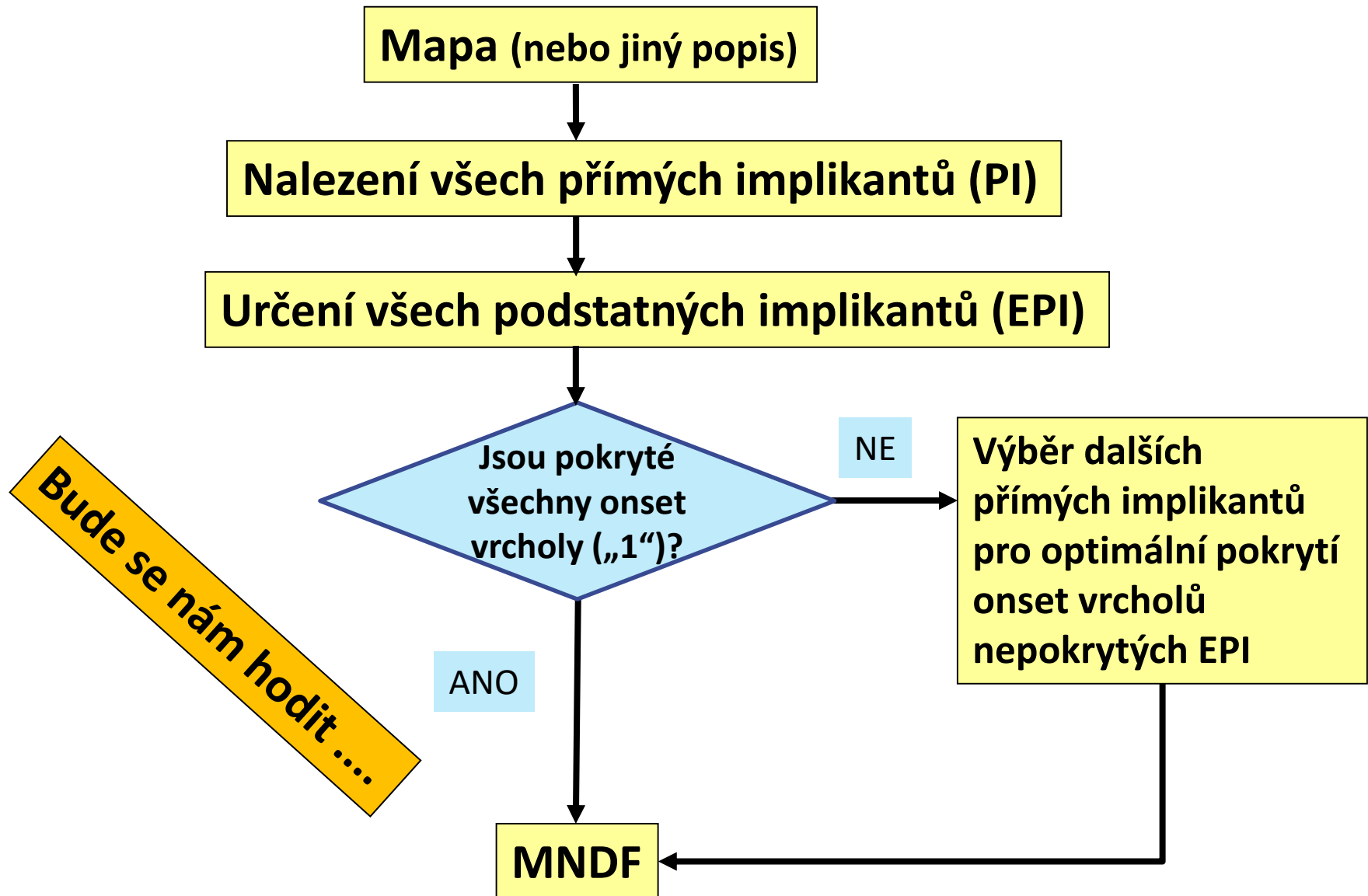
Kombinační funkce, kombinační obvod

Kombinační funkce:

$$out_k = f_i(in_1, in_2, in_3, \dots, in_p), \quad k=1,2,\dots,m, \quad i=1,2,\dots,p$$

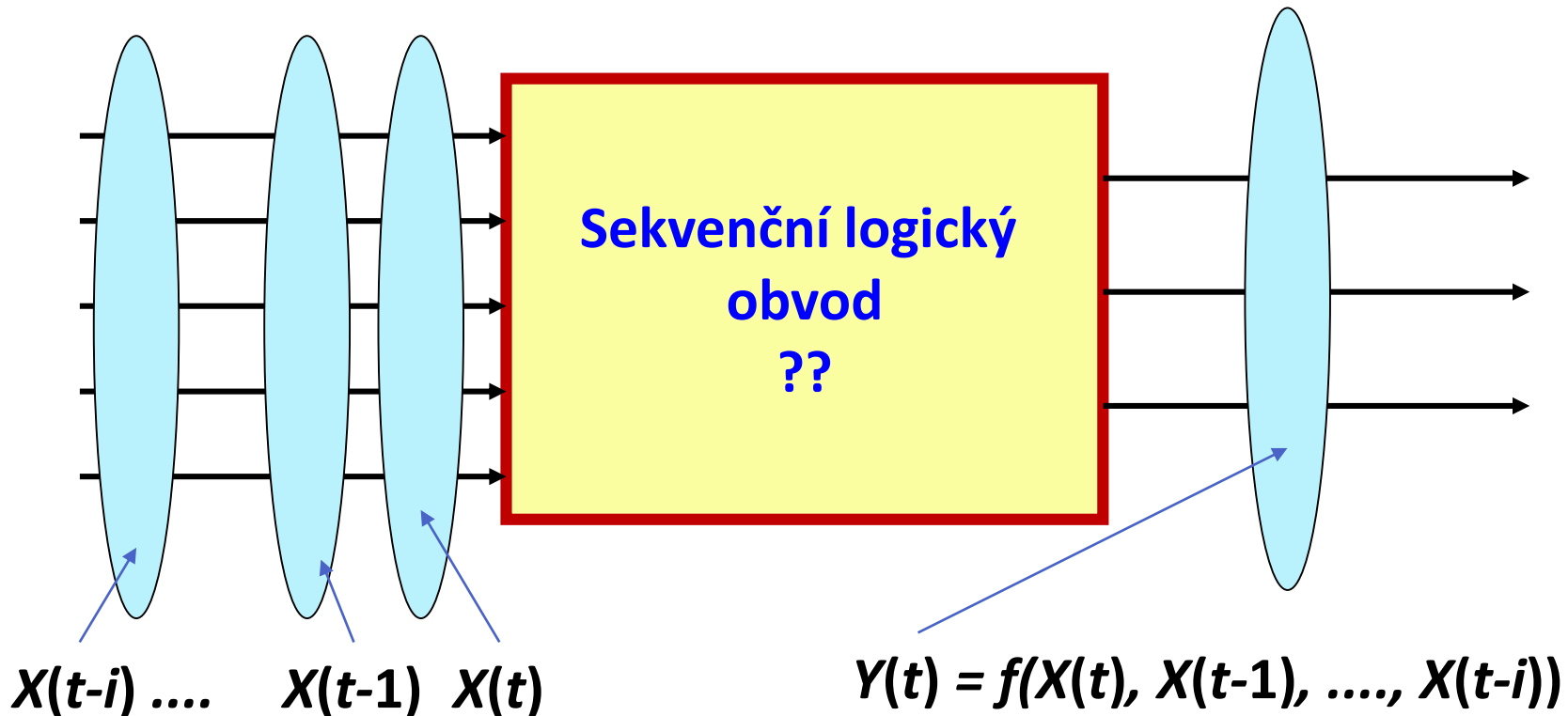

Algoritmus minimalizace pro získání MNDF

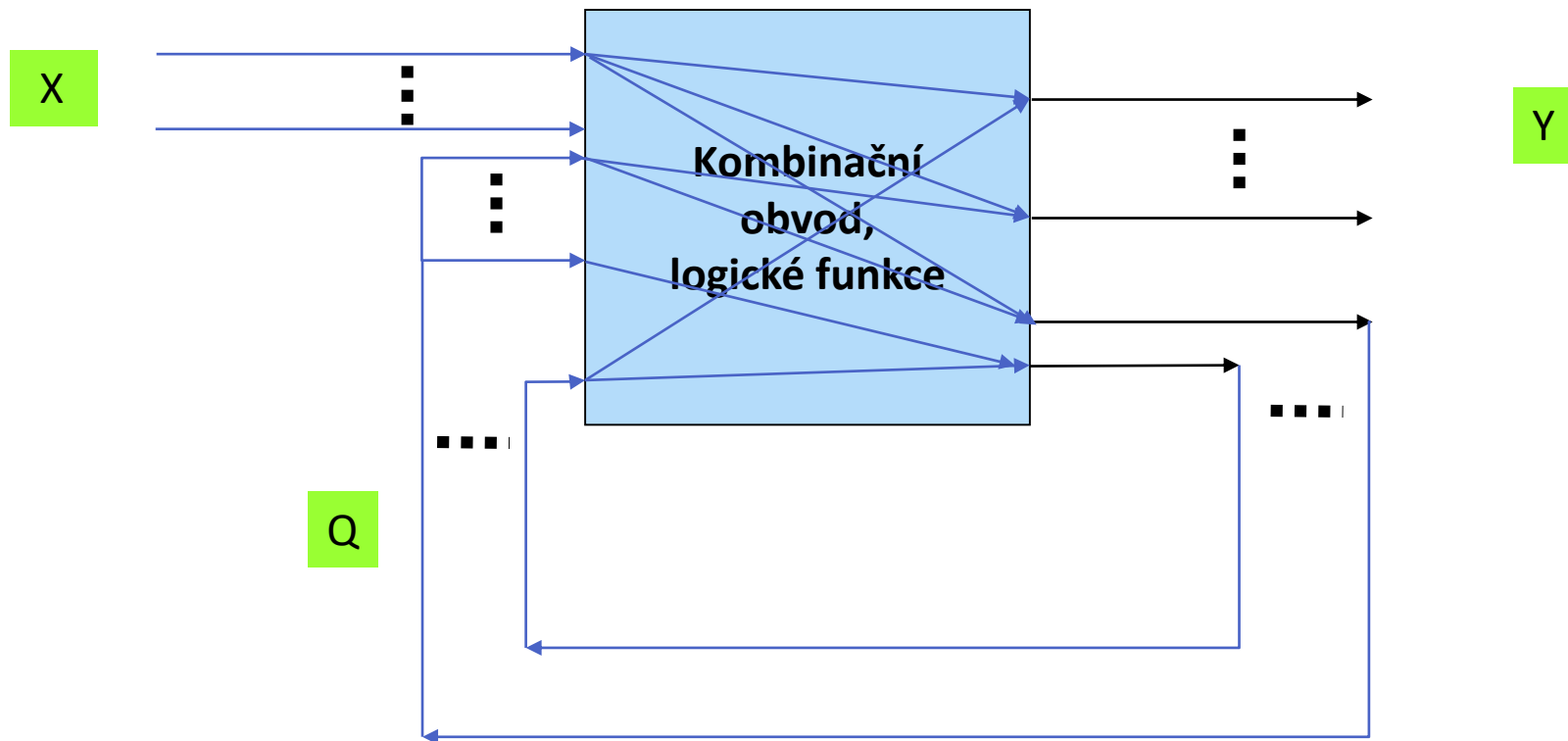
Sekvenční chování

- výstup závisí na posloupnosti (sekvenci) hodnot na vstupech (nejen na jejich okamžité kombinaci)

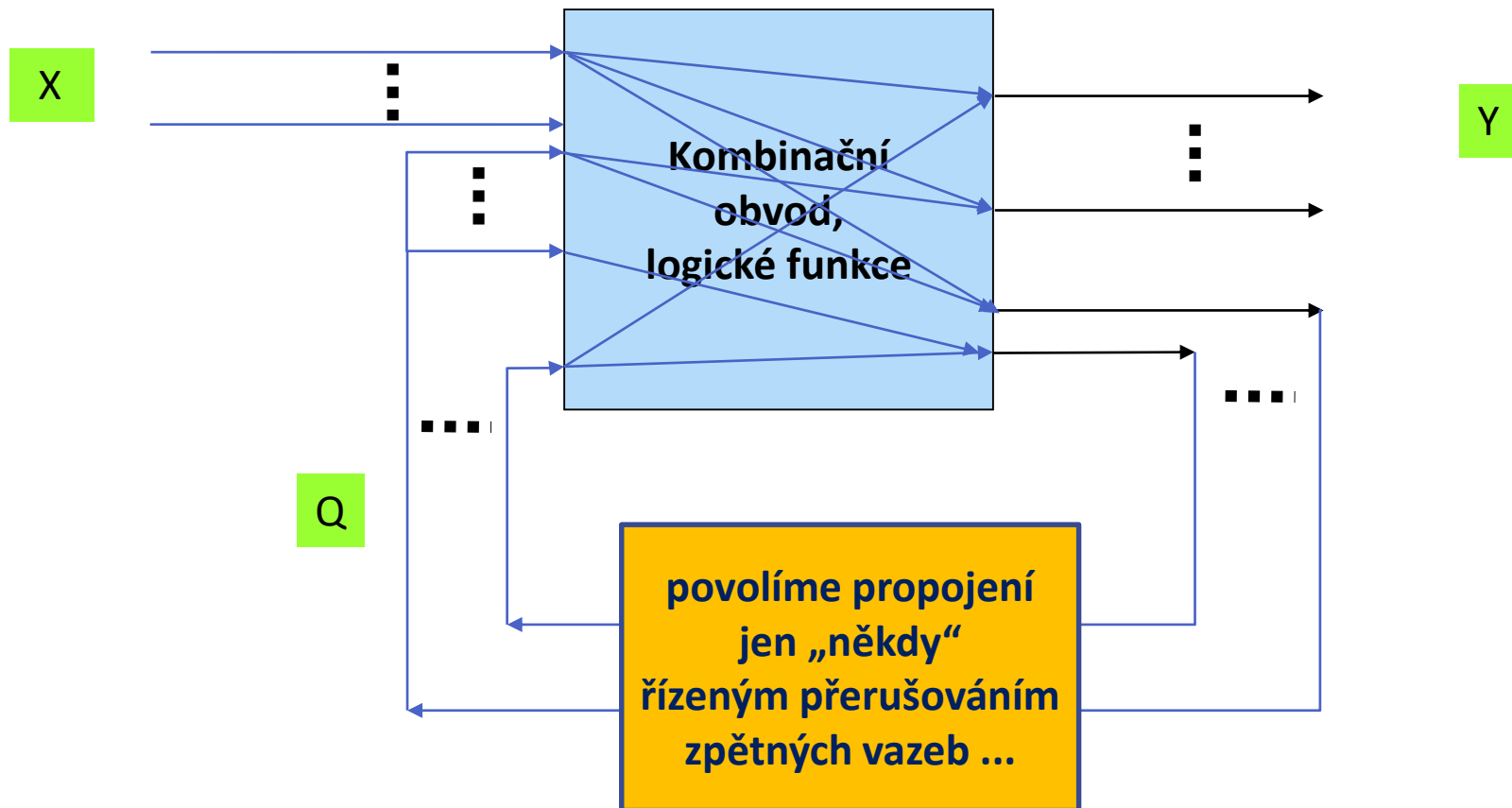
Odkud se bere t (čas), musí být diskretní a jak to realizovat?

Obecný model sekvenčního obvodu

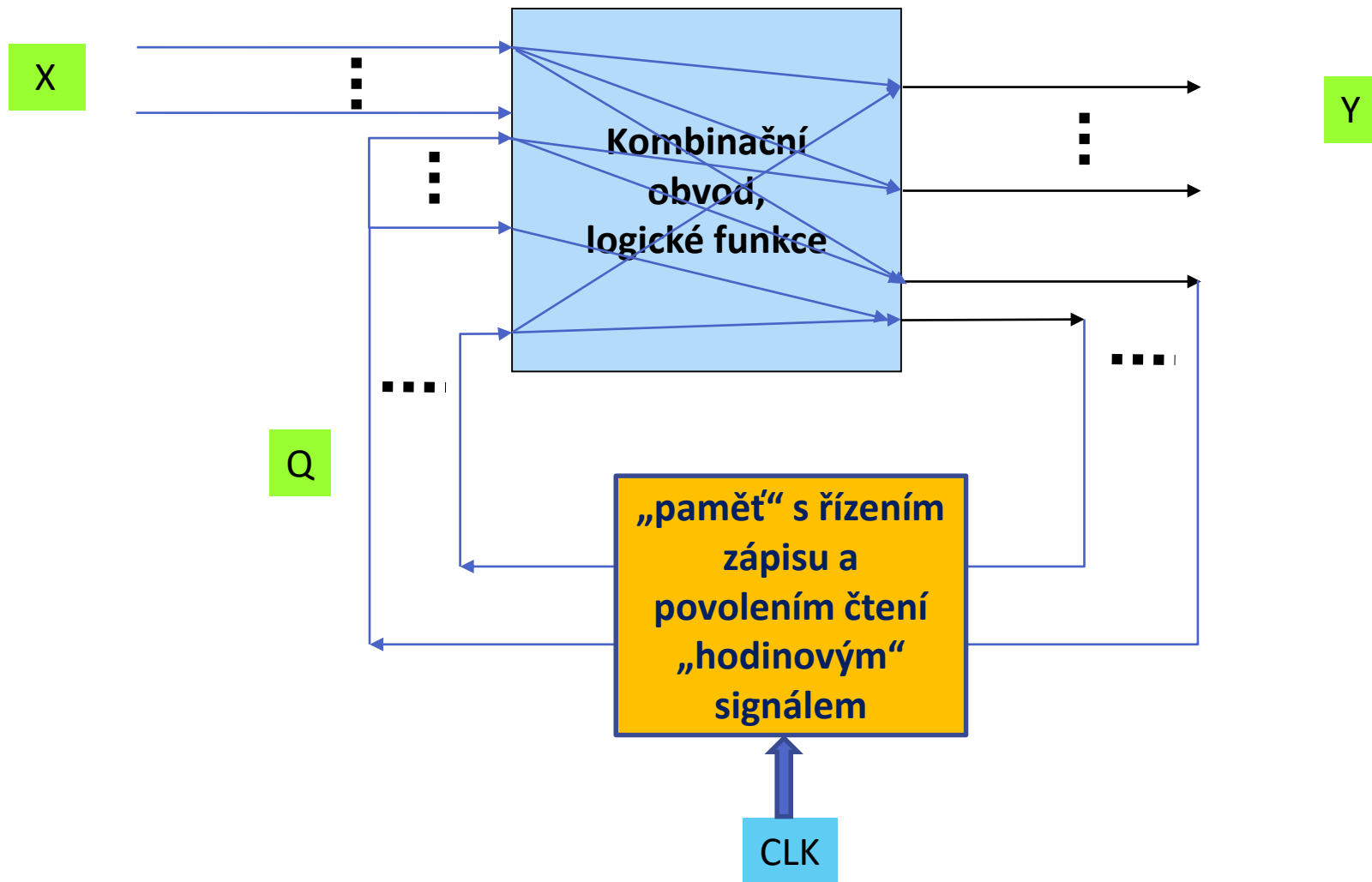
**Čas je spojitá veličina, sekvenčnost zajišťuje zpětná vazba.
Výsledek je asynchronní sekvenční obvod ...**

... obecný model sekvenčního obvodu

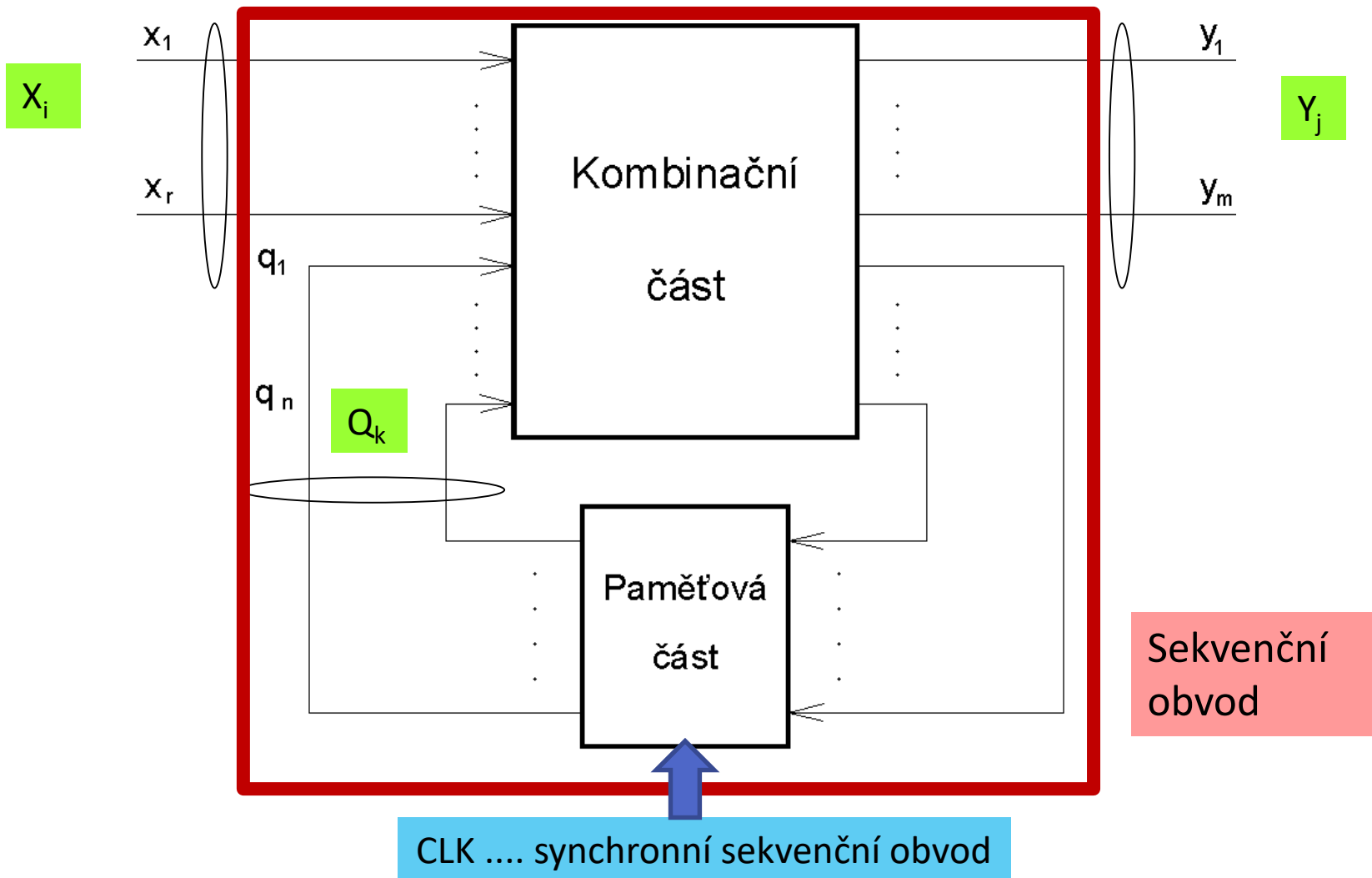
Synchronní sekvenční obvod

... obecný model sekvenčního obvodu

... obecný model sekvenčního obvodu

v BI-SAP se omezujeme jen na synchronní obvody

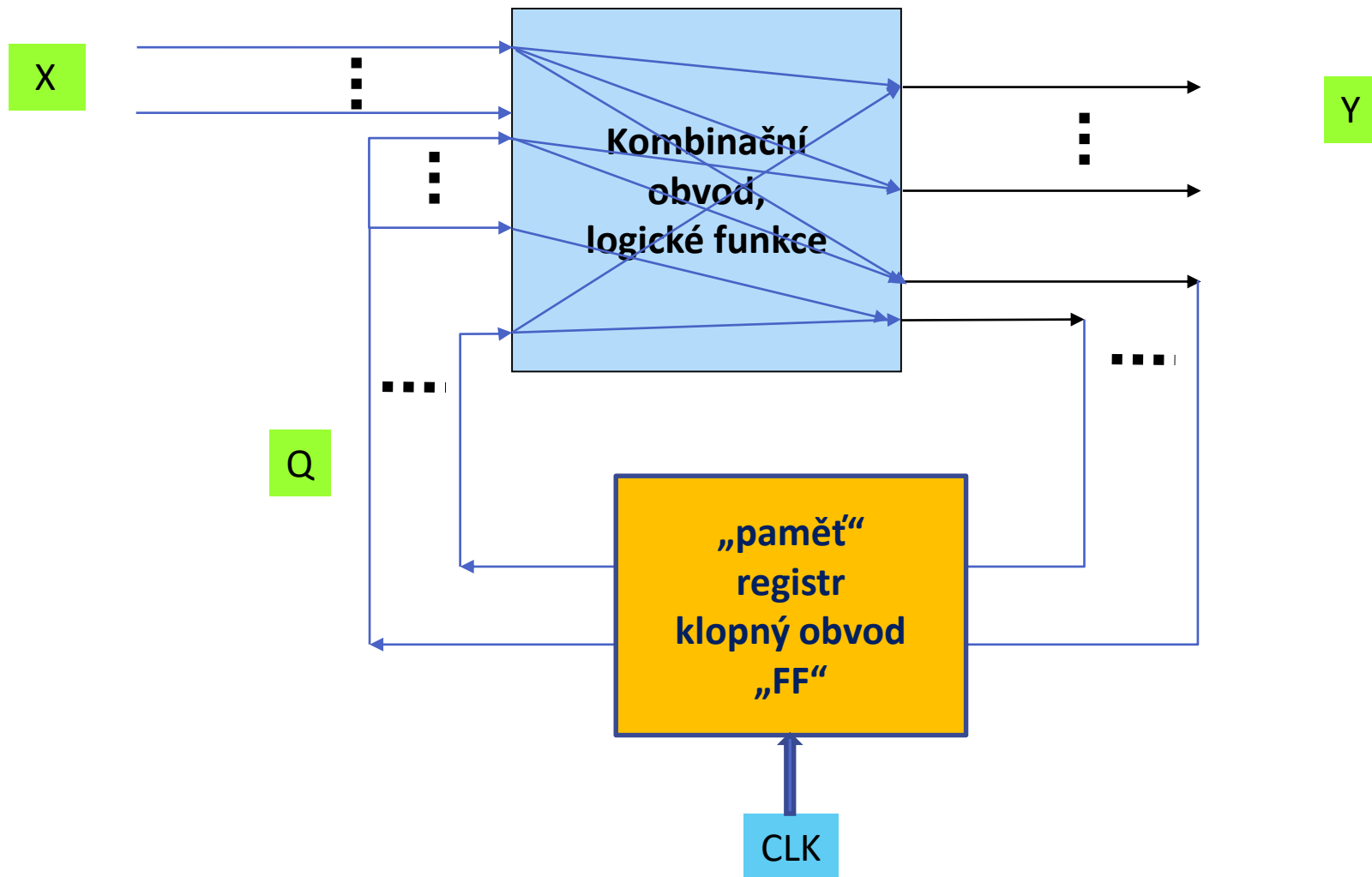

Sekvenční logický obvod

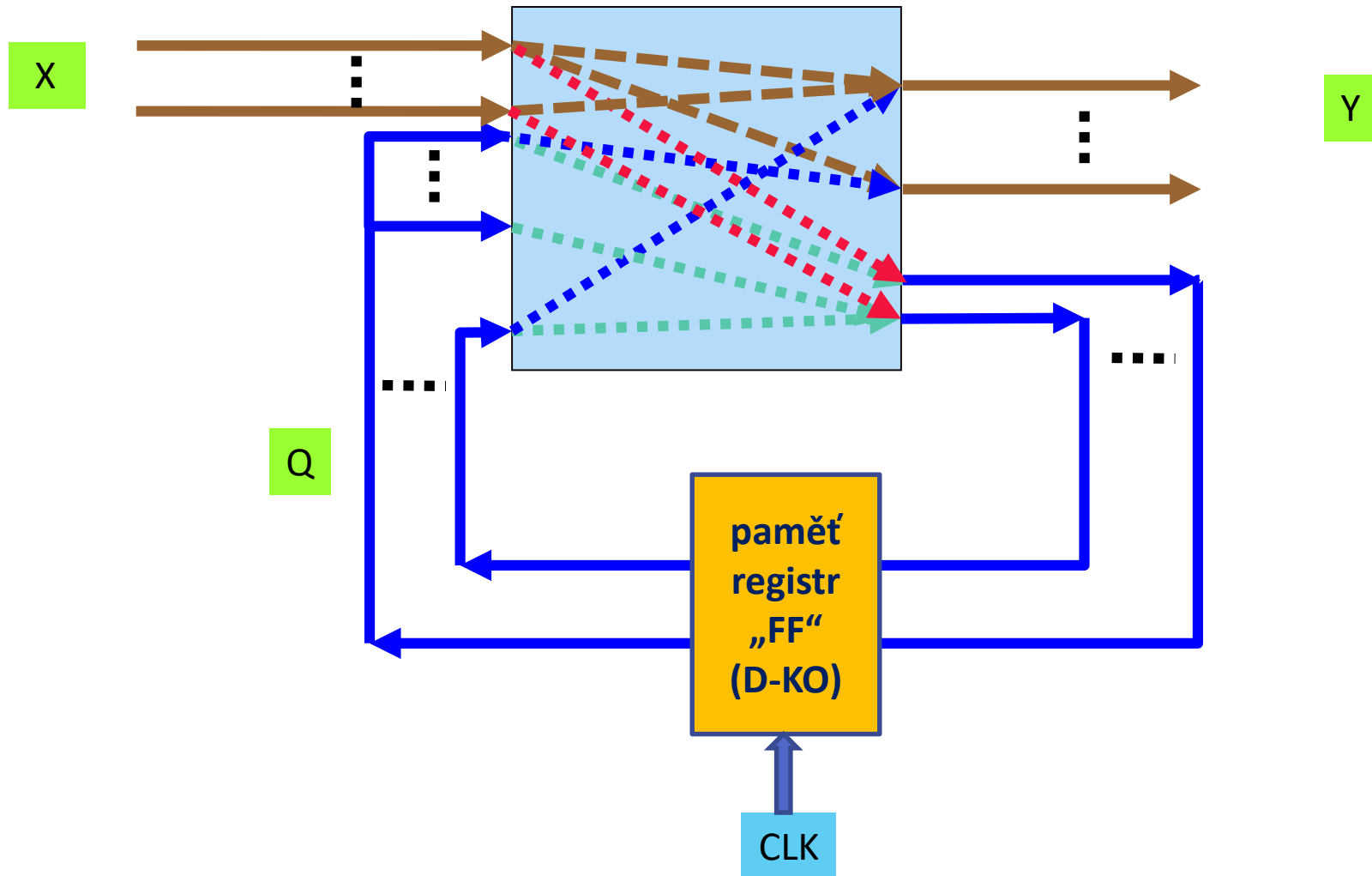
Model, matematický popis: konečný automat
(*FSM: finite state machine*)

- X** ... Množina přípustných kombinací hodnot vstupních proměnných KA;
př: pro 3 vstupní proměnné => X může obsahovat až $2^3=8$ kombinací, ale všechny nemusí být možné (přípustné)
- Y** ... Množina možných kombinací výstupních hodnot KA
- Q** ... Množina kombinací hodnot vnitřních proměnných KA (množina stavů)
- (Q_0)** ... Počáteční stav (kombinace hodnot vnitřních proměnných KA v počátečním stavu) ... není nutný vždy, jen když je automat iniciální)
- δ** ... Stavově přechodová funkce:
 $\delta : X \times Q \rightarrow Q$... definuje příští vnitřní stav(y) KA
- λ** ... Výstupní funkce ... definuje výstup(y) KA:
 $\lambda : a) X \times Q \rightarrow Y$... typ Mealy
b) $Q \rightarrow Y$... typ Moore

... obecný model sekvenčního obvodu

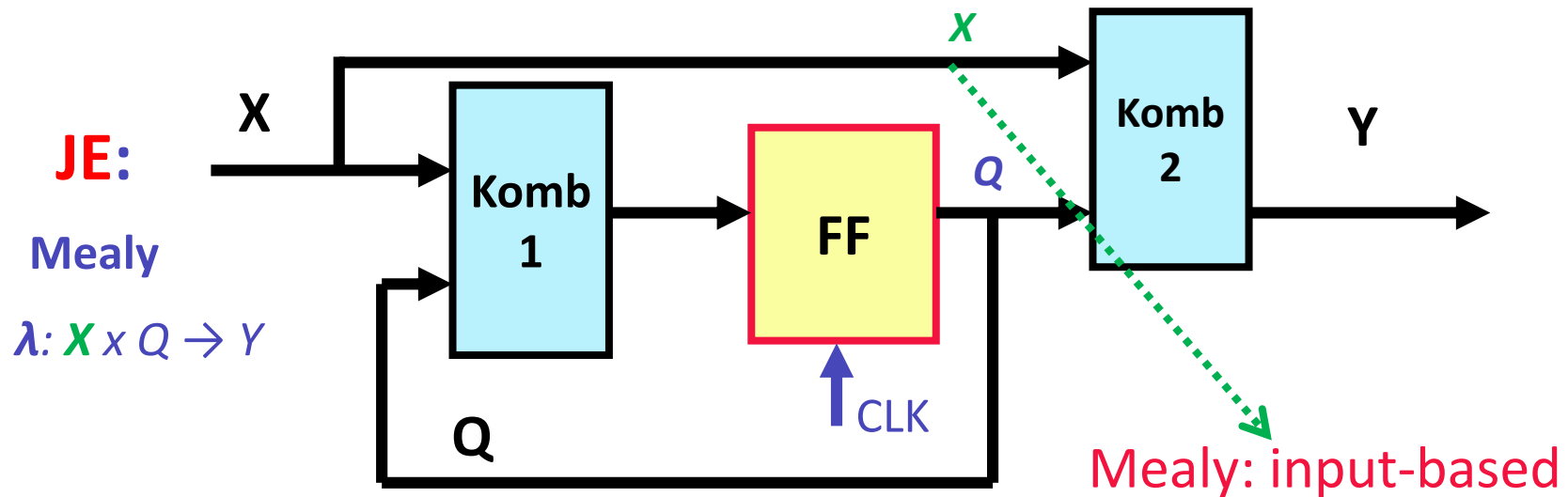
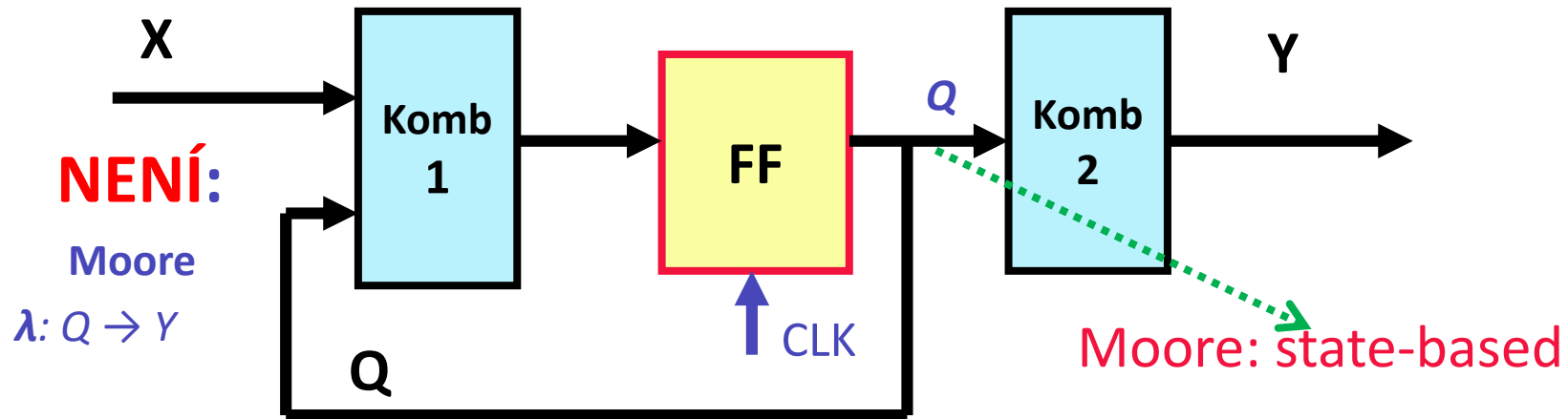

... obecný model sekvenčního obvodu

Mealy, Moore

Rozdíl je v definičním oboru výstupní funkce (**přímá vazba ze vstupu na výstup buď NENÍ nebo JE**)

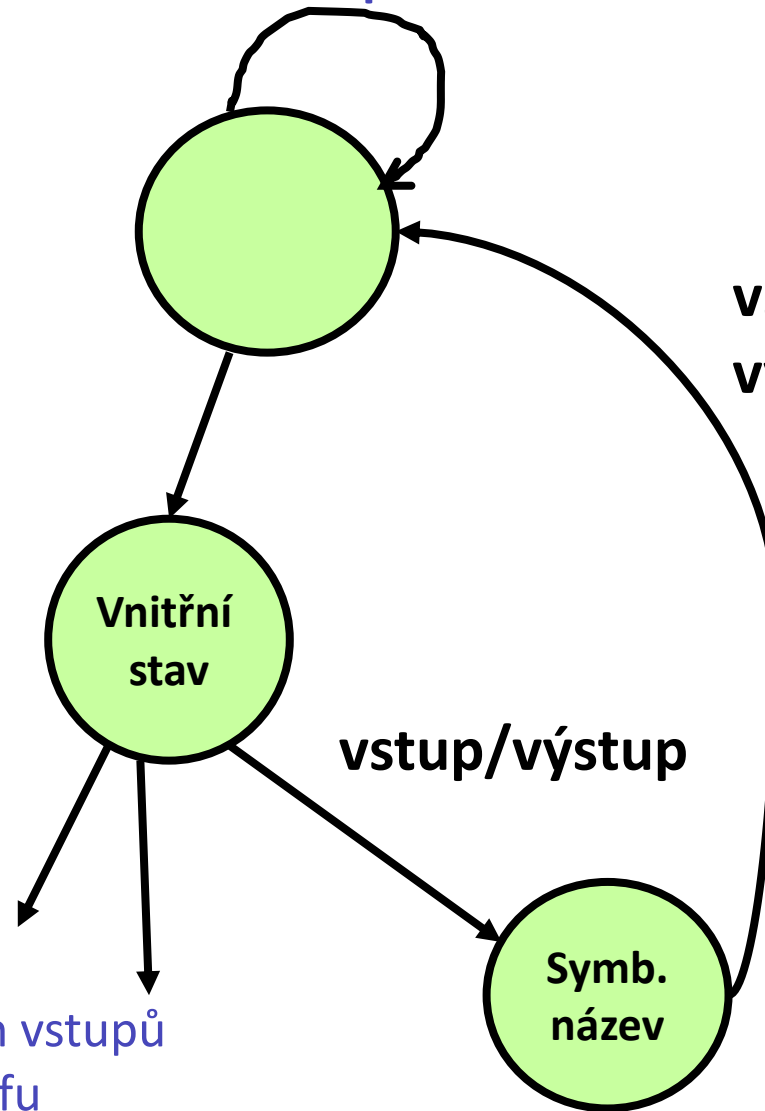
Postup návrhu sekvenčního obvodu

1. Slovní popis
2. Graf přechodů („*state-transition graph - STG*“ ... *model!*)
3. Tabulky přechodů a výstupů (v symbolické formě)
4. Zakódování vstupů, výstupů a vnitřních stavů
5. Zakódované tabulky přechodů a výstupů
6. Minimalizace výrazů pro budící vstupy vybraného typu klopných obvodů (např. pomocí map)
7. Minimalizace výrazů pro výstupní funkce
8. Realizace z (vybraného typu) hradel
9. Výpočet hodinové frekvence

Graf přechodů

Uzly: vnitřní stavy

Hrany: ohodnoceny vstupem a výstupem mezi stavy, pro automat Moore jen vstupem, výstup se projeví až v cílovém stavu

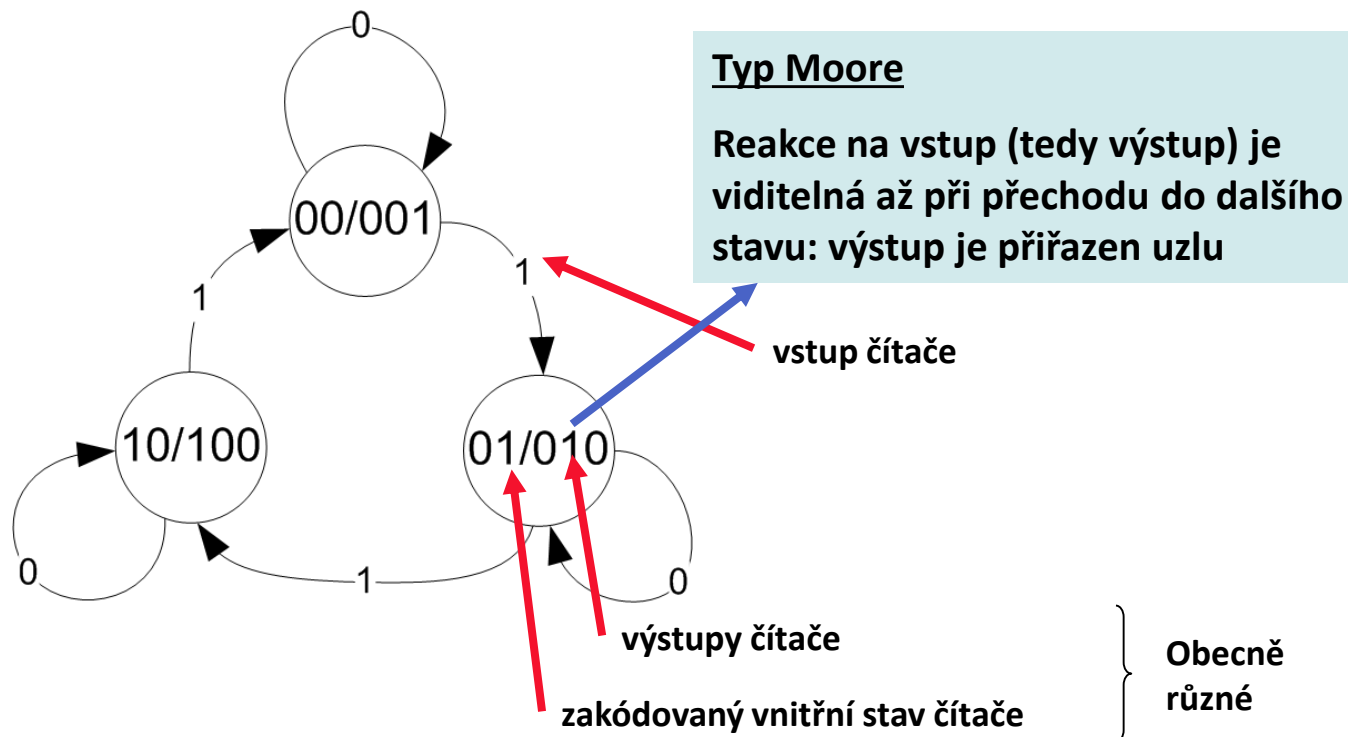
Čím více přípustných vstupů tím větší větvení grafu

**vstupní symbol/
výstupní symbol**

Podle zadání může být vše (i vstupy a výstupy) v symbolické formě.

Příklad rozdílu Moore/Mealy

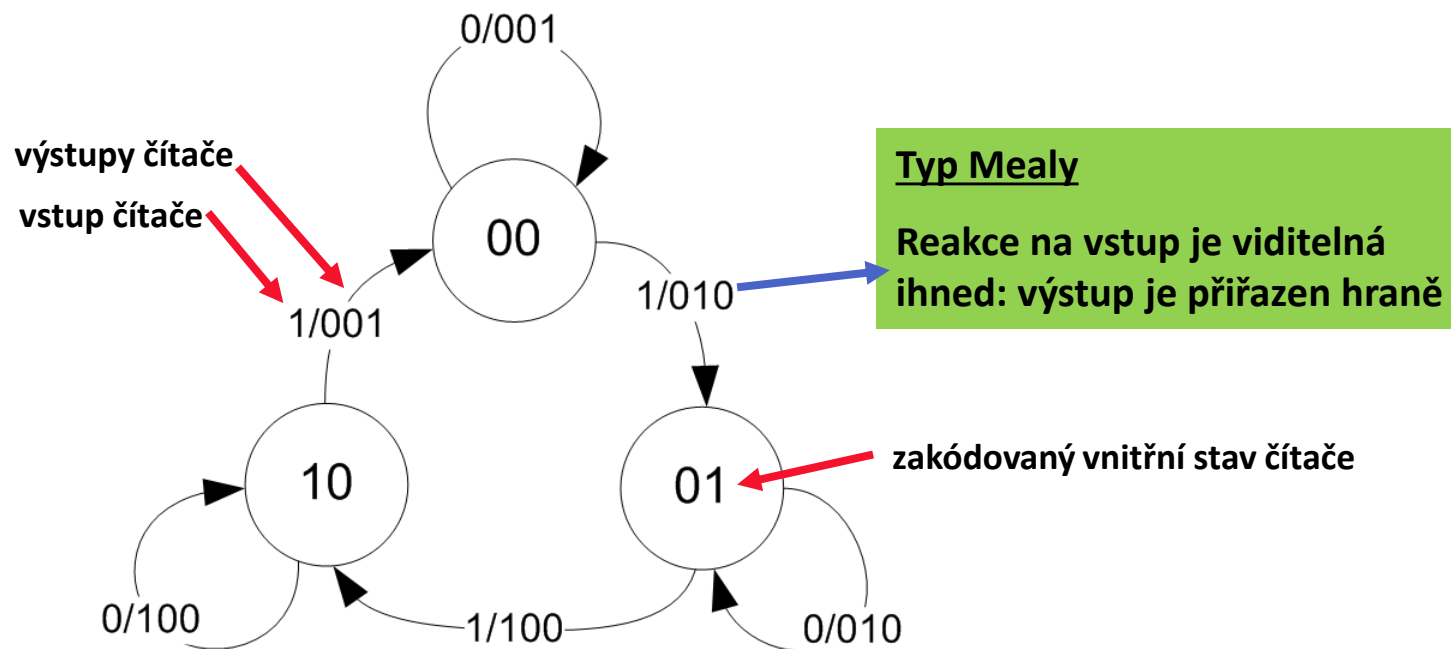
Čítač M3 (modulo 3) v kódu 1zN:
 tzn. na výstupu: $0 \rightarrow 1 \rightarrow 2 \rightarrow 0 \rightarrow 1 \rightarrow 2$
 zakódovaně: $001 \rightarrow 010 \rightarrow 100 \rightarrow 001 \rightarrow 010 \dots$

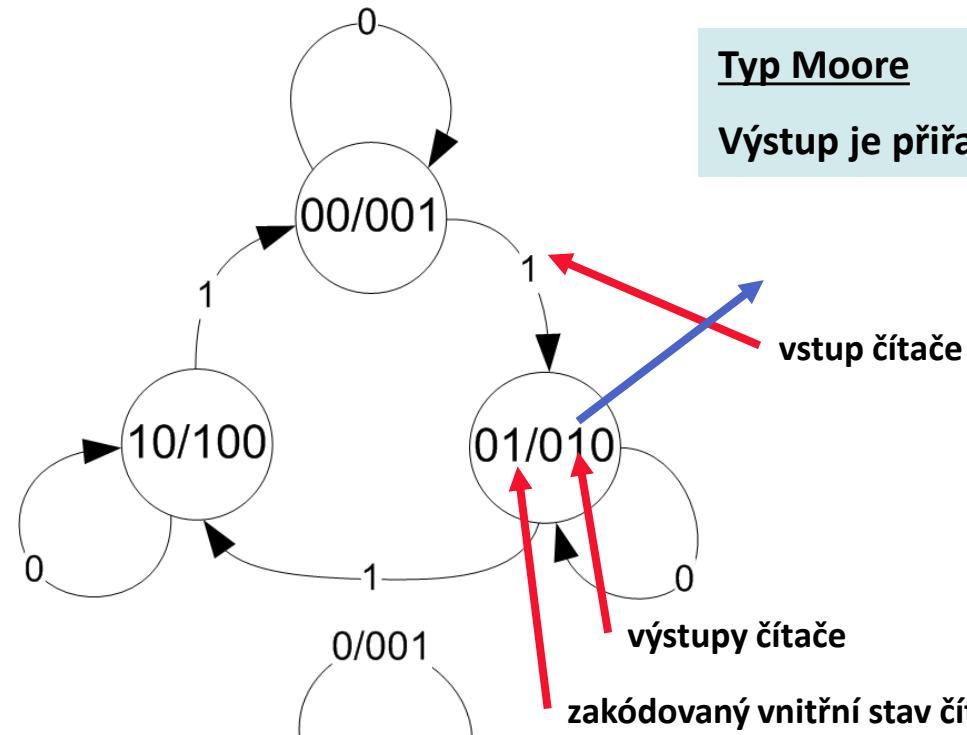
Čítač M3 (modulo 3) v kódu 1zN:

tzn. na výstupu: $0 \rightarrow 1 \rightarrow 2 \rightarrow 0 \rightarrow 1 \rightarrow 2$

zakódovaně: $001 \rightarrow 010 \rightarrow 100 \rightarrow 001 \rightarrow 010 \dots$

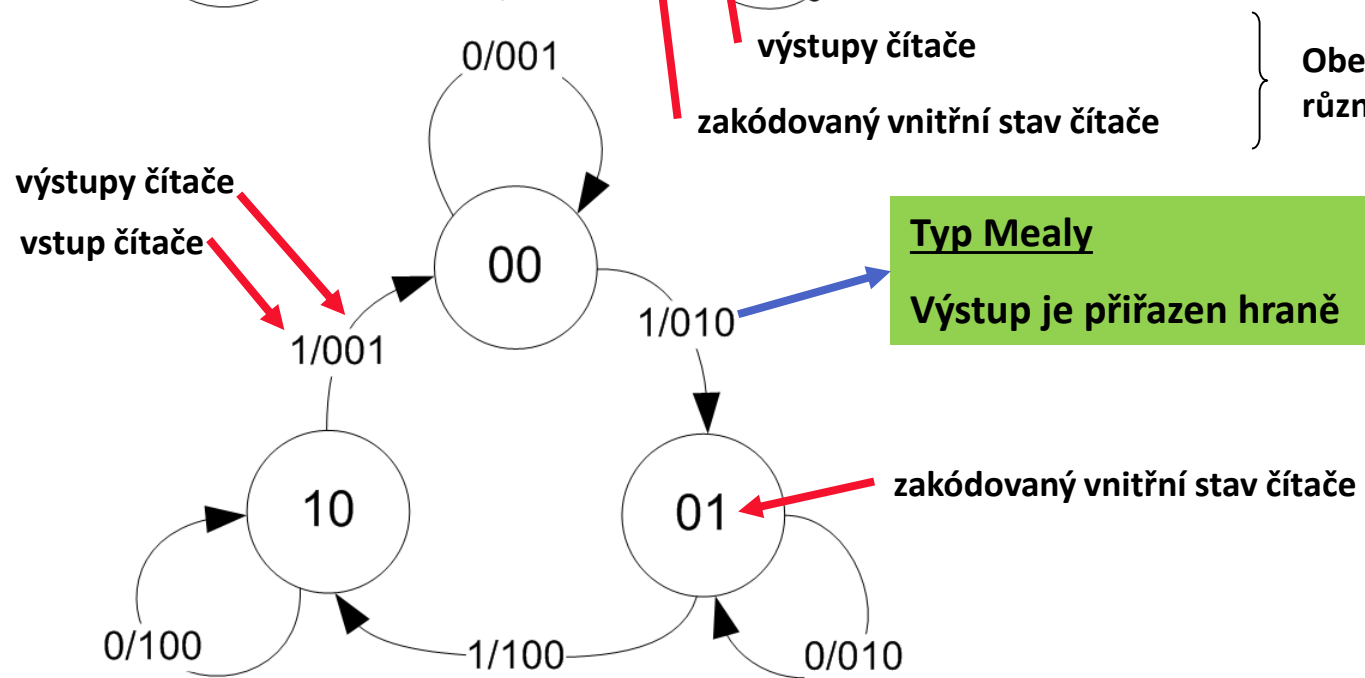

Typ Moore
Výstup je přiřazen uzlu

} Obecně různé

Typ Mealy
Výstup je přiřazen hraně

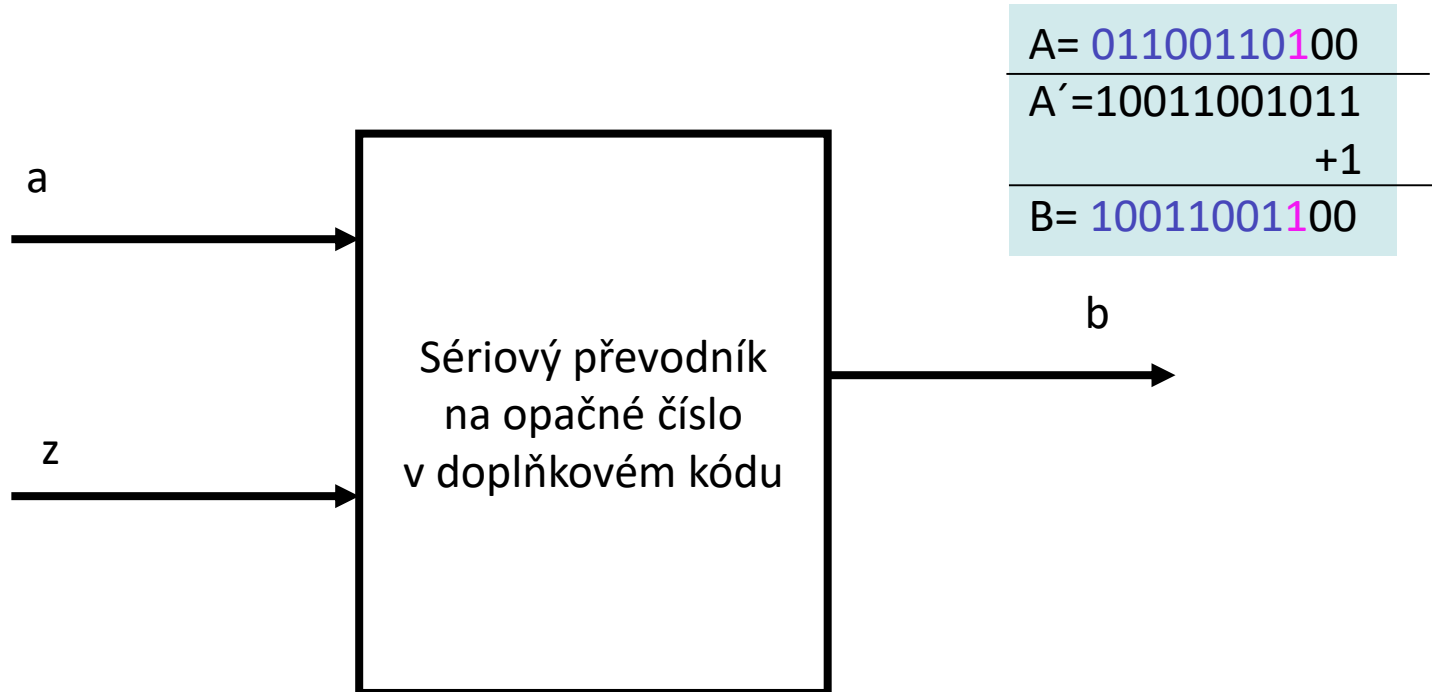
Příklad návrhu SSO

Příklad 1:

- Navrhněte SSO se dvěma vstupy a , z a jedním výstupem b , který bude převádět sériově vstupující binární číslo A v doplňkovém kódu na číslo B opačné k A . A vstupuje nejnižším řádem napřed, z indikuje začátek čísla A . (jestliže je $z=1$, na vstupu je nejnižší řád A).
- Poznámka: automat není iniciální (není nutné zadat počáteční podmínky - ve kterém stavu se začíná)

Postup řešení př. 1

specifikace, algoritmus:

Postup řešení př. 1: vnitřní stavy

Hledáme princip zadané funkce (algoritmus):
buď číslice opisují nebo negují:

Op

potřebujeme aspoň dva vnitřní stavy:

Q_0 : opiš (**Op**)

Q_1 : invertuj (**Inv**)

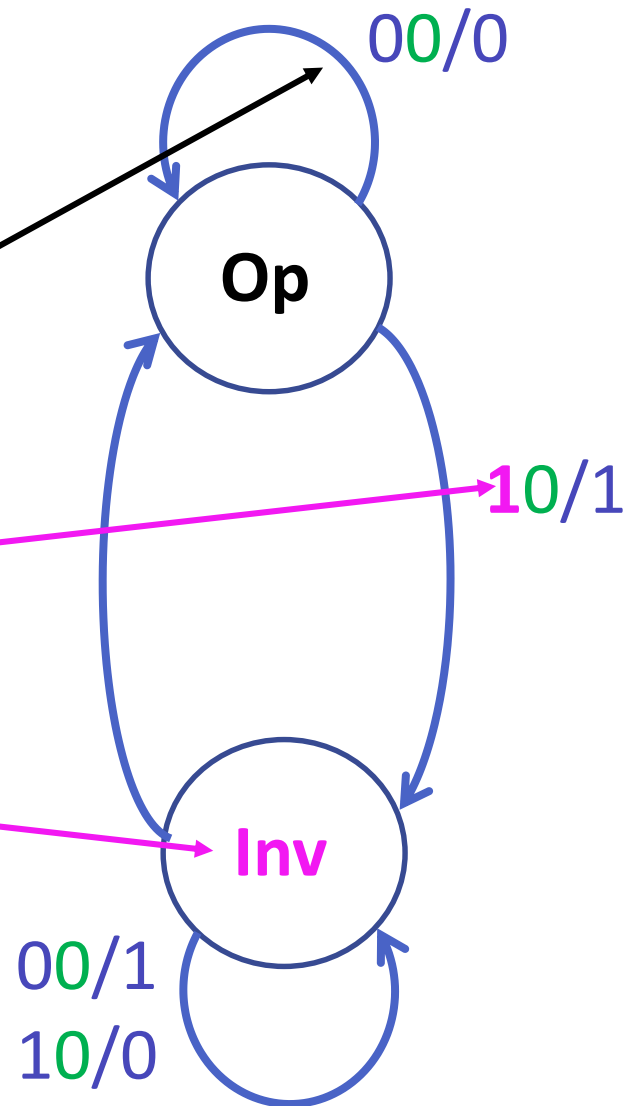
Inv

Postup řešení př. 1: přechody mezi stavy

Hrany (přechody mezi stavy) označíme vstupy/výstup: az/b

opisujeme dokud nepřijde první jednička na a

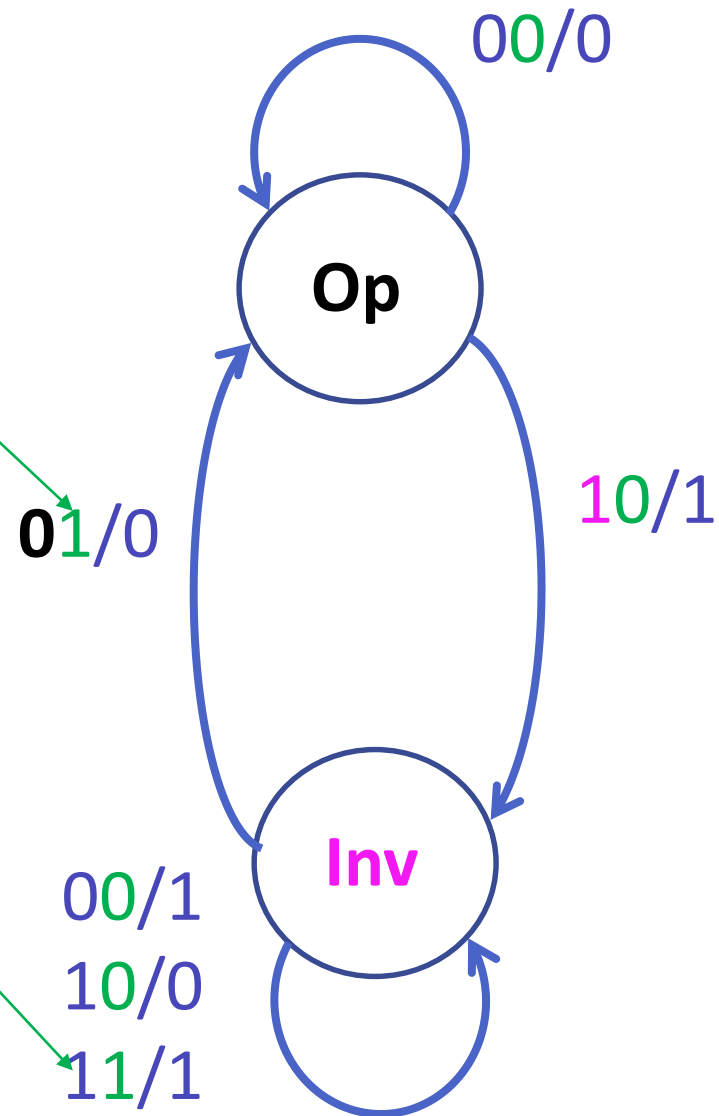
pak invertujeme (zatím $z=0$)

Postup řešení př. 1: doplnění všech možností

z=1 znamená, že přišlo další číslo a začínáme znovu,

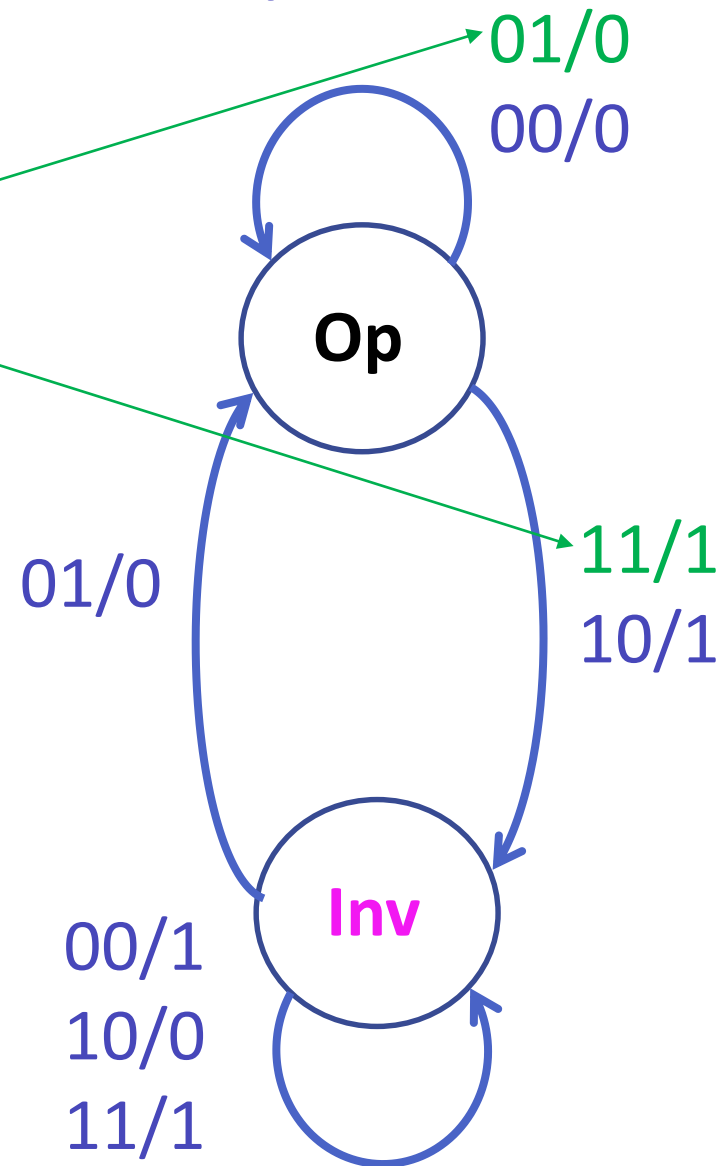
ale: pro $a=0$ se vracíme do **Op**
a pro $a=1$ zůstáváme v **Inv**

vstupy/výstup: az/b

Postup řešení př. 1: všechny možnosti

$z=1$ znamená, že přišlo další číslo a doplníme zbylé možnosti (zeleně), tak aby z každého uzlu vedly *všechny možné kombinace vstupů* (výstupy už máme)

vstupy/výstup: az/b

Řešení př. 1: výsledný graf

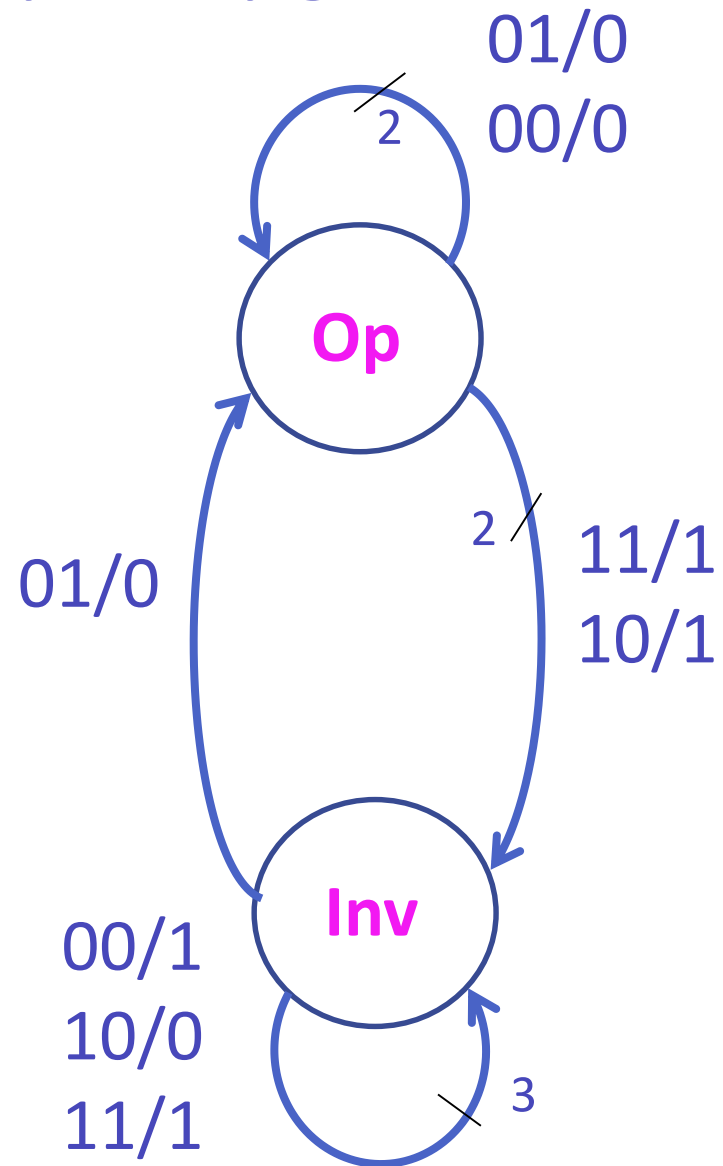
2 vnitřní stavy:

Q_0 : opiš (**Op**)

Q_1 : invertuj (**Inv**)

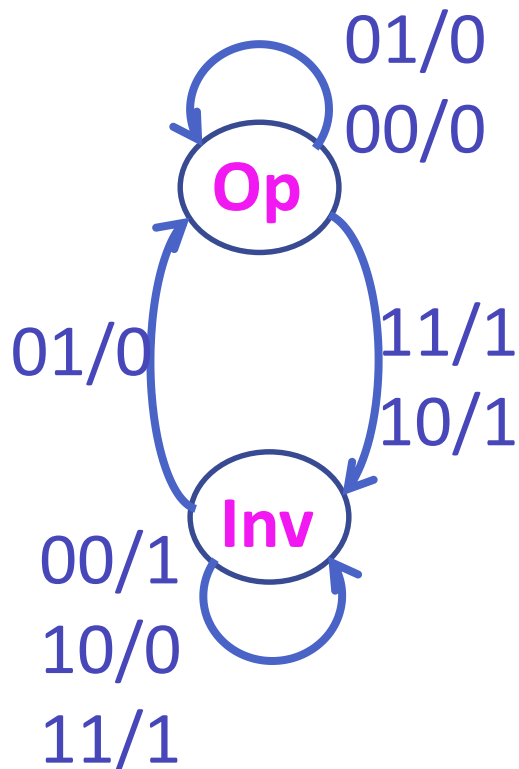
vstupy/výstup: az/b

Mealy nebo Moore ???

Tabulka přechodů a výstupů

postupně přepisujeme graf do tabulky:

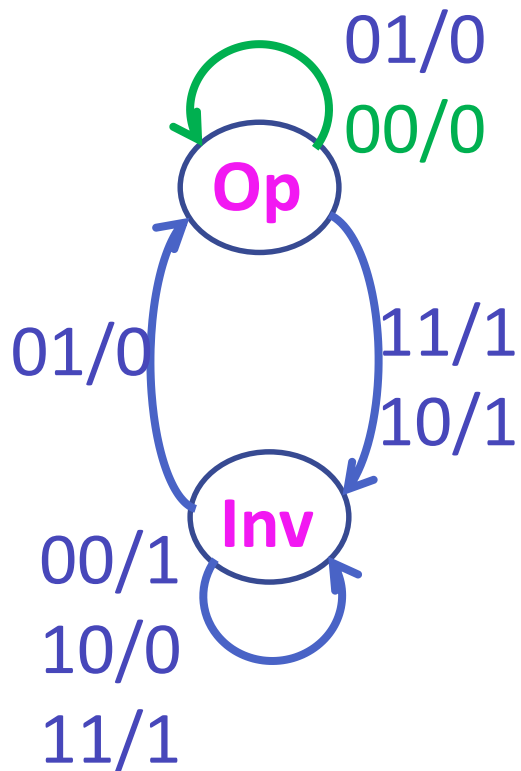

	az			
Q_{next}	00	01	11	10
Op				
Inv				

b	00	01	11	10
Op				
Inv				

vstupy/výstup: *az/b*

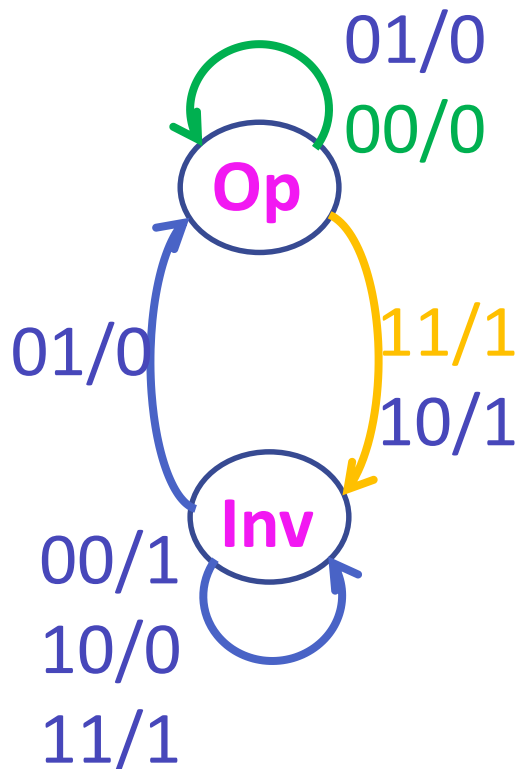
Tabulka přechodů a výstupů

	az			
Q_{next}	00	01	11	10
Op	Op			
Inv				

b	00	01	11	10
Op	0			
Inv				

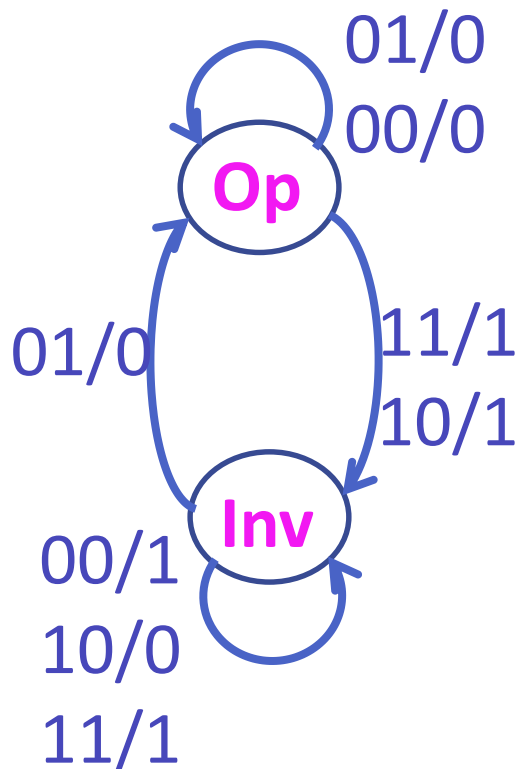
Tabulka přechodů a výstupů

	az			
Q_{next}	00	01	11	10
Op	Op		Inv	
Inv				

b	00	01	11	10
Op	0		1	
Inv				

Tabulka přechodů a výstupů

	az			
Q_{next}	00	01	11	10
Op	Op	Op	Inv	Inv
Inv	Inv	Op	Inv	Inv

b	00	01	11	10
Op	0	0	1	1
Inv	1	0	1	0

Kódování vnitřních stavů

(vstupy a výstup už zakódované jsou)

Q_{next}	00	01	11	10
Op	Op	Op	Inv	Inv
Inv	Inv	Op	Inv	Inv

b	00	01	11	10
Op	0	0	1	1
Inv	1	0	1	0

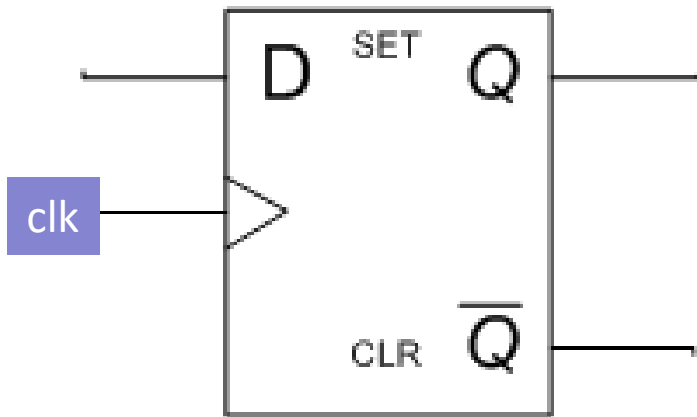
2 stavy ... pro rozlišení stačí 1 bit,
zvolme např. Op ... 0, Inv ... 1

Q_{next}	00	01	11	10
0	0	0	1	1
1	1	0	1	1

Následuje realizace pomocí hradel
a klopných obvodů ale co je to
klopný obvod viz BI-TZP

D klopný obvod

- budeme používat jen typ D, *jednobitová paměť*

D	Q(next)
0	0
1	1

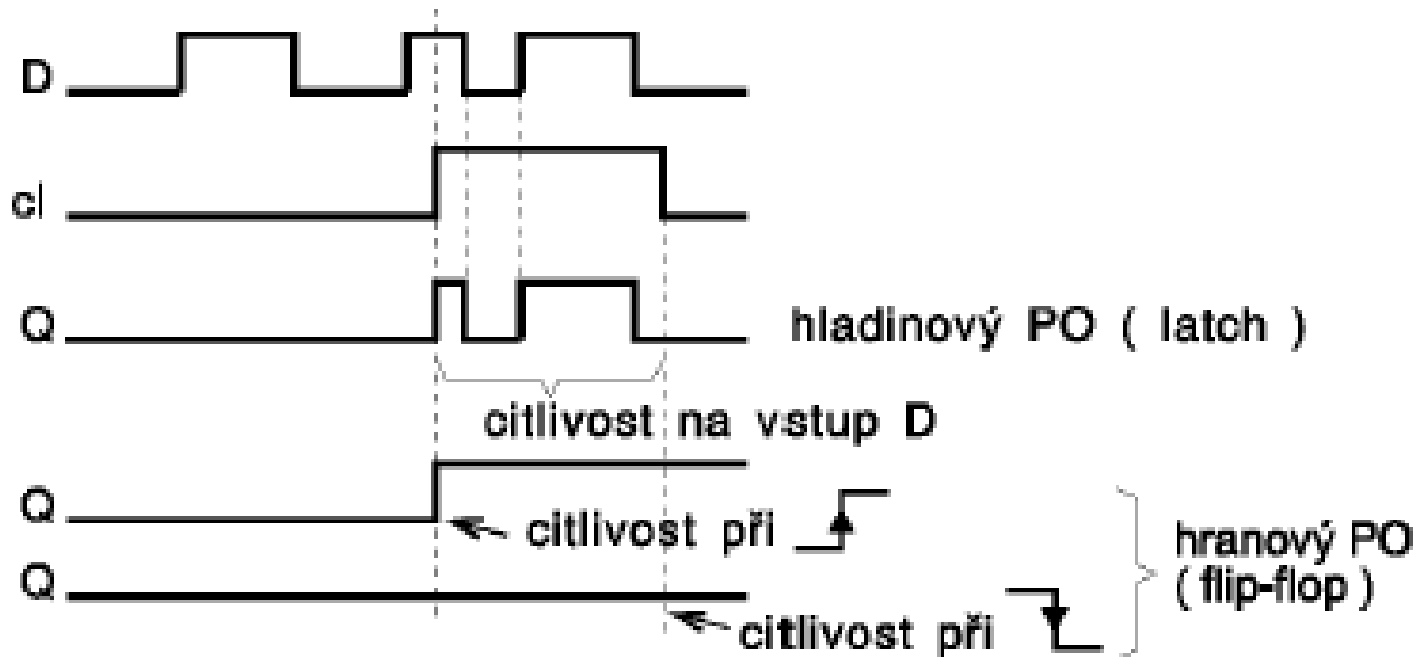
$$Q(\text{next}) = D$$

to co je na vstupu **D**
se po aktivní hraně **clk**
objeví na výstupu **Q**
a zůstane do dalších
aktivních hodin

Q	Q(next)	D
0	0	0
0	1	1
1	0	0
1	1	1

D-KO

Rozdíl v chování hladinového a hranového D-KO

Poznámka: Klopný, též někdy paměťový obvod, angl. často jen *latch* pro úroveňový nebo *FF* pro hranový klopný obvod

Příklad 2

- Navrhněte SSO s jedním vstupem x a jedním výstupem y , který v sériově přicházejících tříbitových dvojkových číslech nalezne 4 nebo 5.

Počáteční podmínky: na vstupu je nejnižší řád prvního tříbitového čísla.

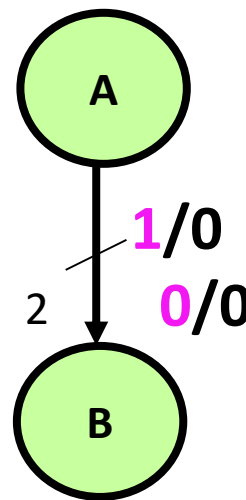
- **Poznámka1:** automat je iniciální
tzn. musíme začít v určeném stavu – např. vynulováním (reset),
tedy zakóduji počáteční stav samými nulami.

Graf přechodů, začátek

4: 100 nebo 5: 101

Tentokrát nevíme, kolik vyjde stavů a nemáme indikaci začátku, tzn. že musíme počítat do 3 v návrhu (tzn. nesmíme „zůstat“ v žádném stavu na žádný vstup ... žádné hrany se stejným vstupním a výstupním uzlem).

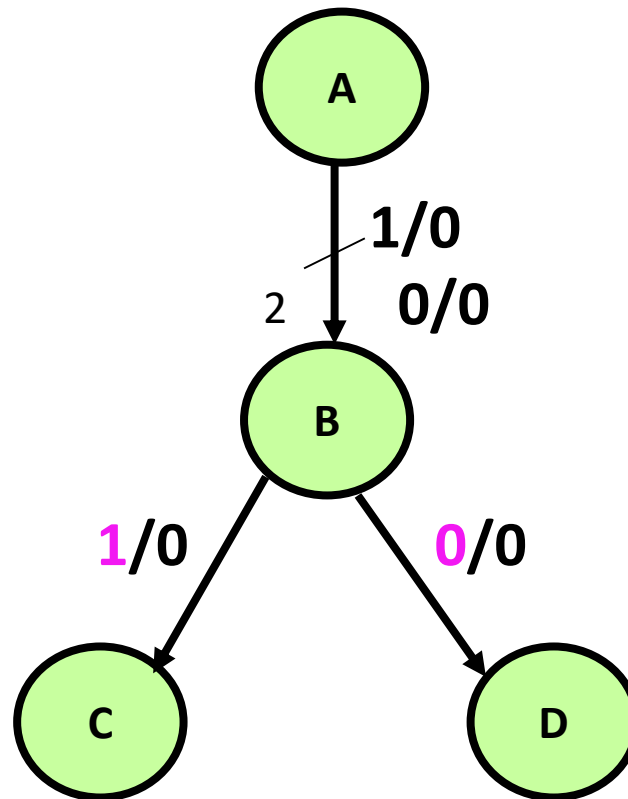
První bit správné posloupnosti je 0 nebo 1, tzn. na obě možnosti jdeme dál, přicházející posloupnost může být ta, kterou hledáme:

Graf přechodů, pokračování

4: 100 nebo 5: 101

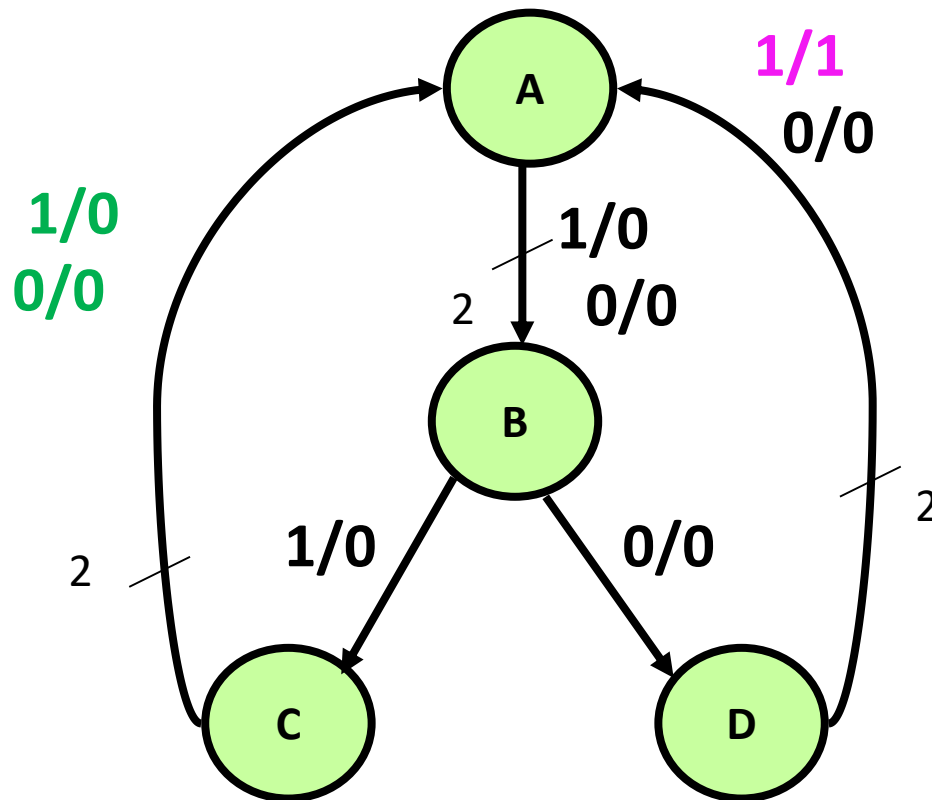
správně je jen 0, ale musíme dopočítat do 3, tzn. přidat i stav pro špatnou cestu (C)

Graf přechodů

4: 100 nebo 5: 101

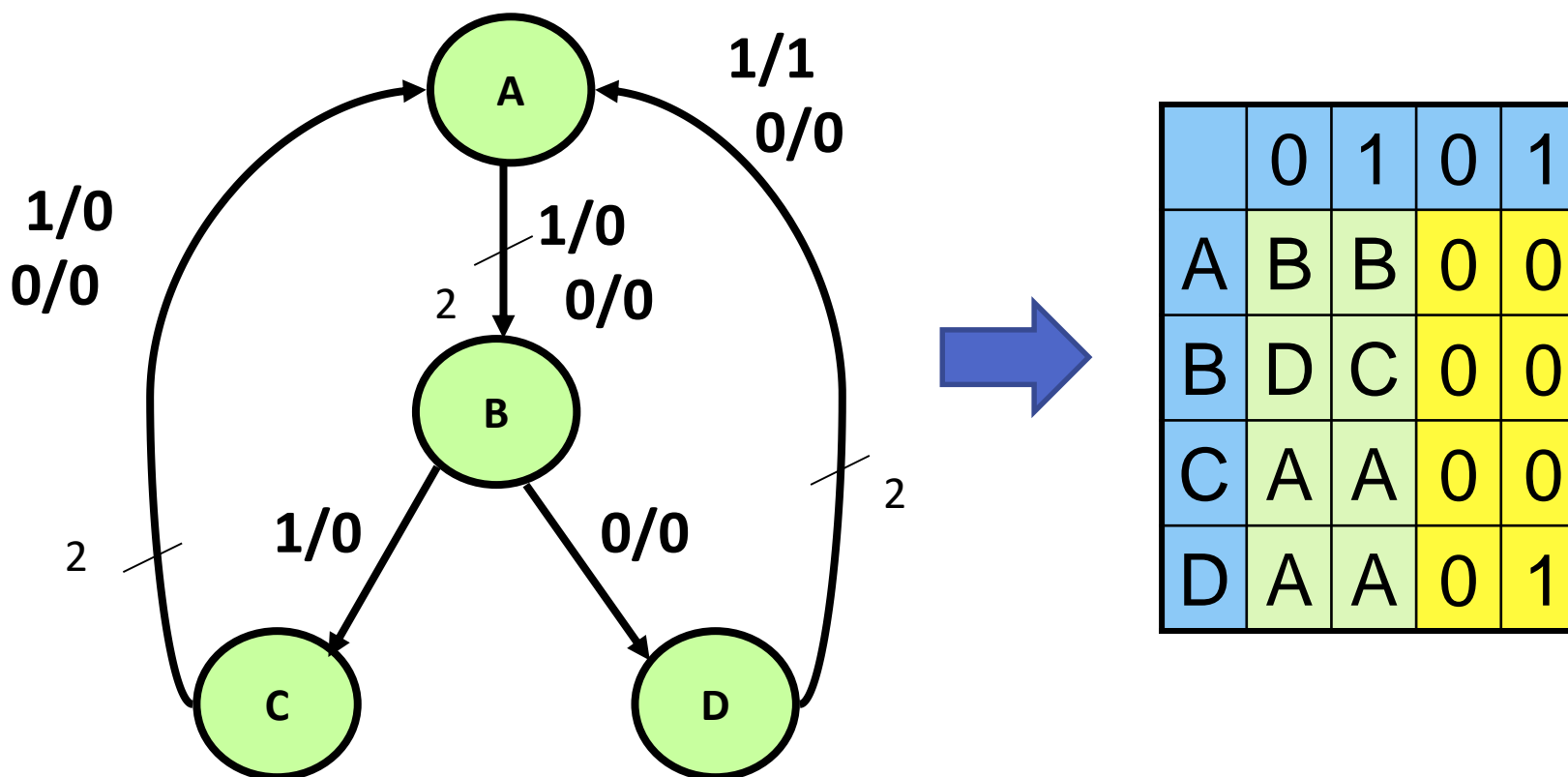
správně je jen 1 (výstup bude 1), ale musíme dopočítat do 3 znaků a pokračovat v detekci další trojice

Další postup

2. Z grafu tabulky pro přechodovou a výstupní funkci
3. Kódování a zakódované tabulky
4. Mapy,
5. Minimalizace
6. Budící funkce pro vstupy klopných obvodů a pro výstupy
7. Realizace
8. Časování – výpočet maximální hodinové frekvence

Tabulky přechodové a výstupní funkce

2. Tabulka přechodů a výstupů

	0	1	0	1
A	B	B	0	0
B	D	C	0	0
C	A	A	0	0
D	A	A	0	1

3. Zakódování vnitřních stavů, např.:

	b	a
A	0	0
B	0	1
C	1	1
D	1	0

2. Tabulka přechodů a výstupů

	0	1	0	1
A	B	B	0	0
B	D	C	0	0
C	A	A	0	0
D	A	A	0	1

	b	a
A	0	0
B	0	1
C	1	1
D	1	0

Zakódovaná tabulka
přechodů a výstupů:

	0	1	0	1
00	01	01	0	0
01	10	11	0	0
11	00	00	0	0
10	00	00	0	1

2. Tabulka přechodů a výstupů

	0	1	0	1
A	B	B	0	0
B	D	C	0	0
C	A	A	0	0
D	A	A	0	1

3. Zakódování vnitřních stavů, např.:

	b	a
A	0	0
B	0	1
C	1	1
D	1	0

Zakódovaná tabulka
přechodů a výstupů:

	0	1	0	1
00	01	01	0	0
01	10	11	0	0
11	00	00	0	0
10	00	00	0	1

4.

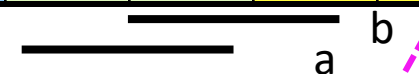
1	0	0	0
1	1	0	0

X

0	1	0	0
0	1	0	0

X

X

2. Tabulka přechodů a výstupů

	0	1	0	1
A	B	B	0	0
B	D	C	0	0
C	A	A	0	0
D	A	A	0	1

3. Zakódování vnitřních stavů, např.:

Zakódovaná tabulka přechodů a výstupů:

	b	a
A	0	0
B	0	1
C	1	1
D	1	0

	0	1	0	1
00	01	01	0	0
01	10	11	0	0
11	00	00	0	0
10	00	00	0	1

4.

	a		b	
	1	0	0	0
X	1	1	0	0

	a		b	
	0	1	0	0
X	0	1	0	0

	a		b	
	0	0	0	0
X	0	0	0	1

5.

$$D_a = \bar{a}\bar{b} + \bar{b}X$$

$$D_b = a\bar{b}$$

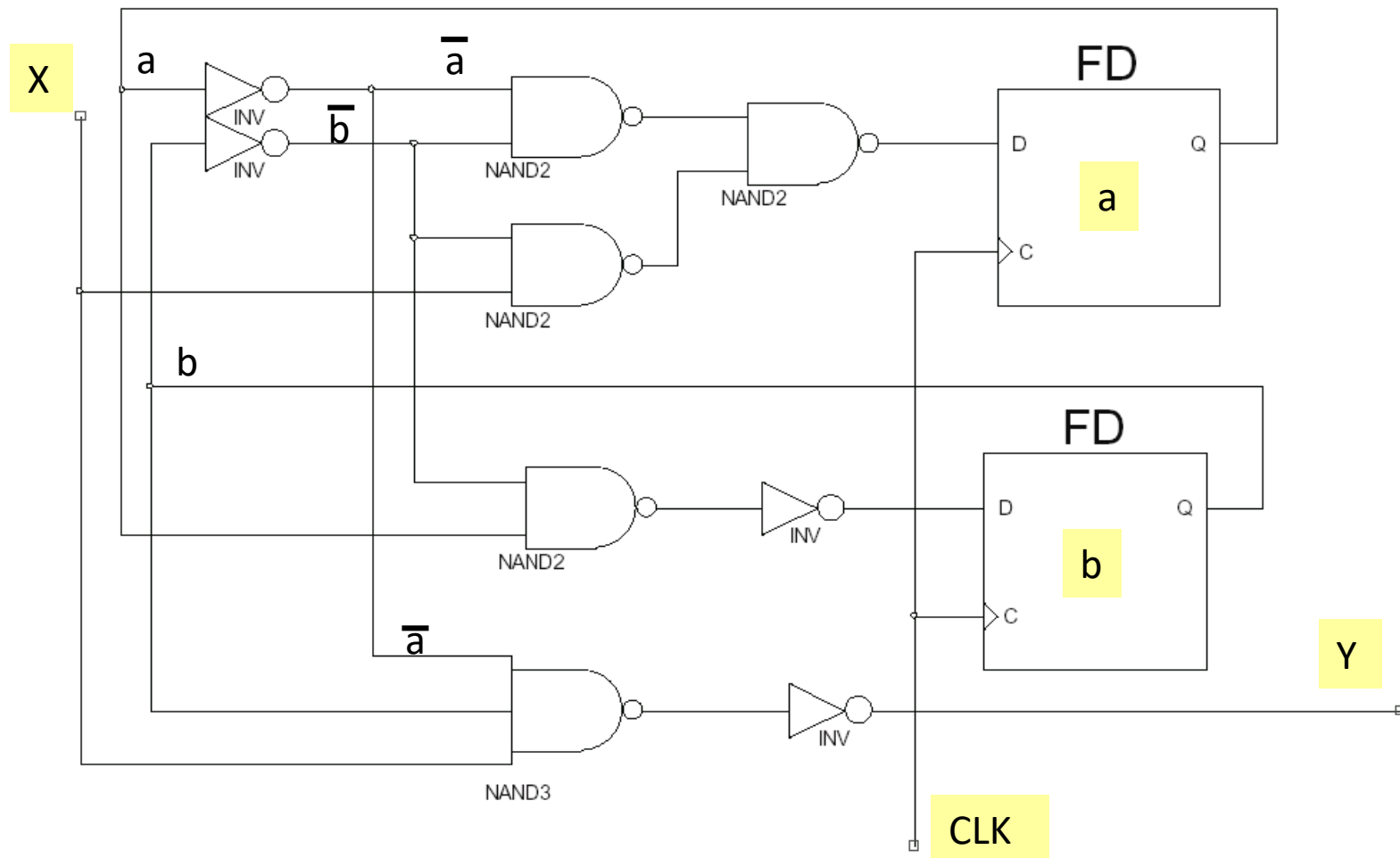
$$Y = \bar{a}bX$$

Schema podle funkcí:

$$D_a = \bar{a}\bar{b} + \bar{b}X$$

$$D_b = a\bar{b}$$

$$Y = \bar{a}bX$$

Časování

Výpočet maximální hodinové frekvence

- Záleží na:
 - Technologii
 - Typu hradel
 - Počtu vstupů
 - Větvení
 - Klopných obvodech (v podstatě nyní jen D-KO)
 - Délce spojů (vodičů)
- Návrhové systémy

Podklady pro výpočet: zpoždění hradel

Na dalších snímcích:

Tabulka 1: knihovna základních hradel

Tabulka 2: standardní logická hradla s více vstupy

Popis tabulek (technologie CMOS):

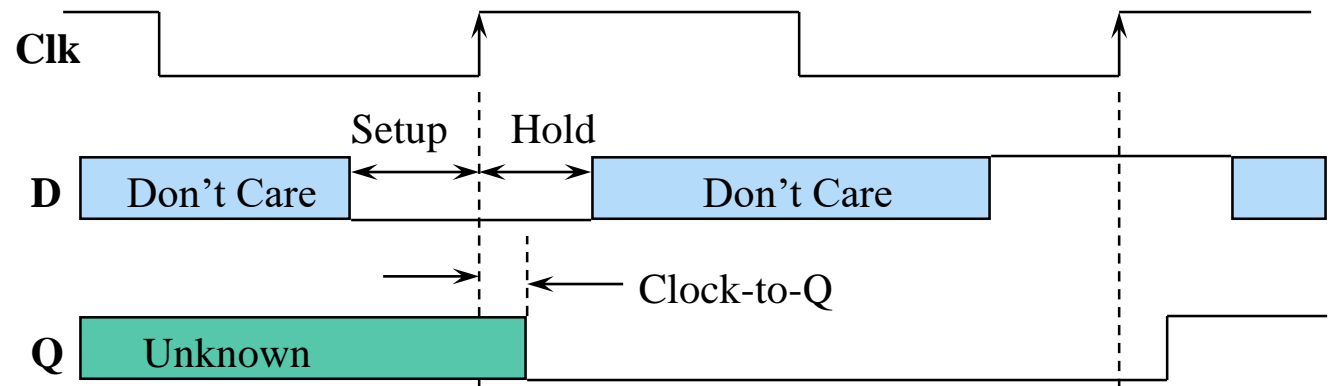
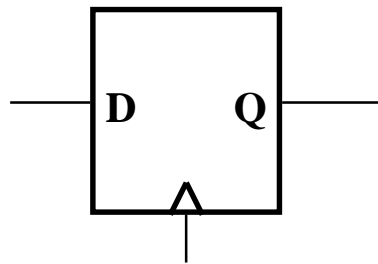
Název hradla	grafický symbol	funkce	Cena (počet transistorů)	Zpoždění normalizované (ns)
--------------	-----------------	--------	--------------------------	-----------------------------

*Pozn. hodnoty zpoždění závisí na technologii, **zde je jen příklad** konkrétních hodnot užitých pro výpočet:*

Inverter		$F = x'$	2	1
Driver		$F = x$	4	2
AND		$F = xy$	6	2.4
OR		$F = x + y$	6	2.4
NAND		$F = (xy)'$	4	1.4
NOR		$F = (x + y)'$	4	1.4
XOR		$F = x \oplus y$	14	4.2
XNOR		$F = x \odot y$	12	3.2

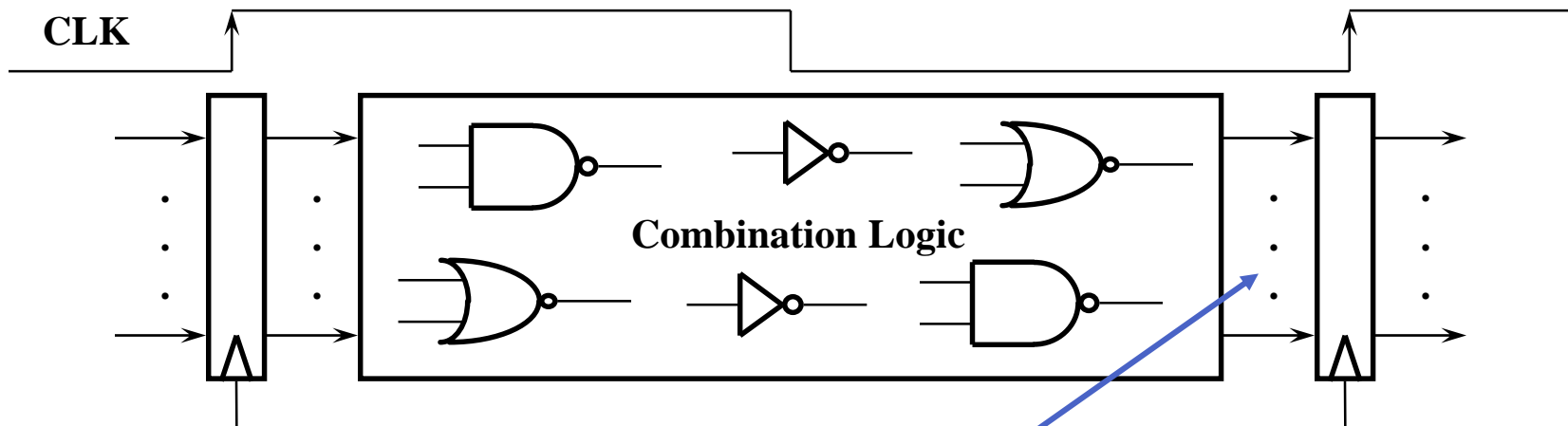
3-input AND		$F = xyz$	8	2.8
4-input AND		$F = xyzw$	10	3.2
3-input OR		$F = x + y + z$	8	2.8
4-input OR		$F = x + y + z + w$	10	3.2
3-input NAND		$F = (xyz)'$	8	1.8
4-input NAND		$F = (xyzw)'$	10	2.2
3-input NOR		$F = (x + y + z)'$	8	1.8
4-input NOR		$F = (x + y + z + w)'$	10	2.2

Časování klopného obvodu

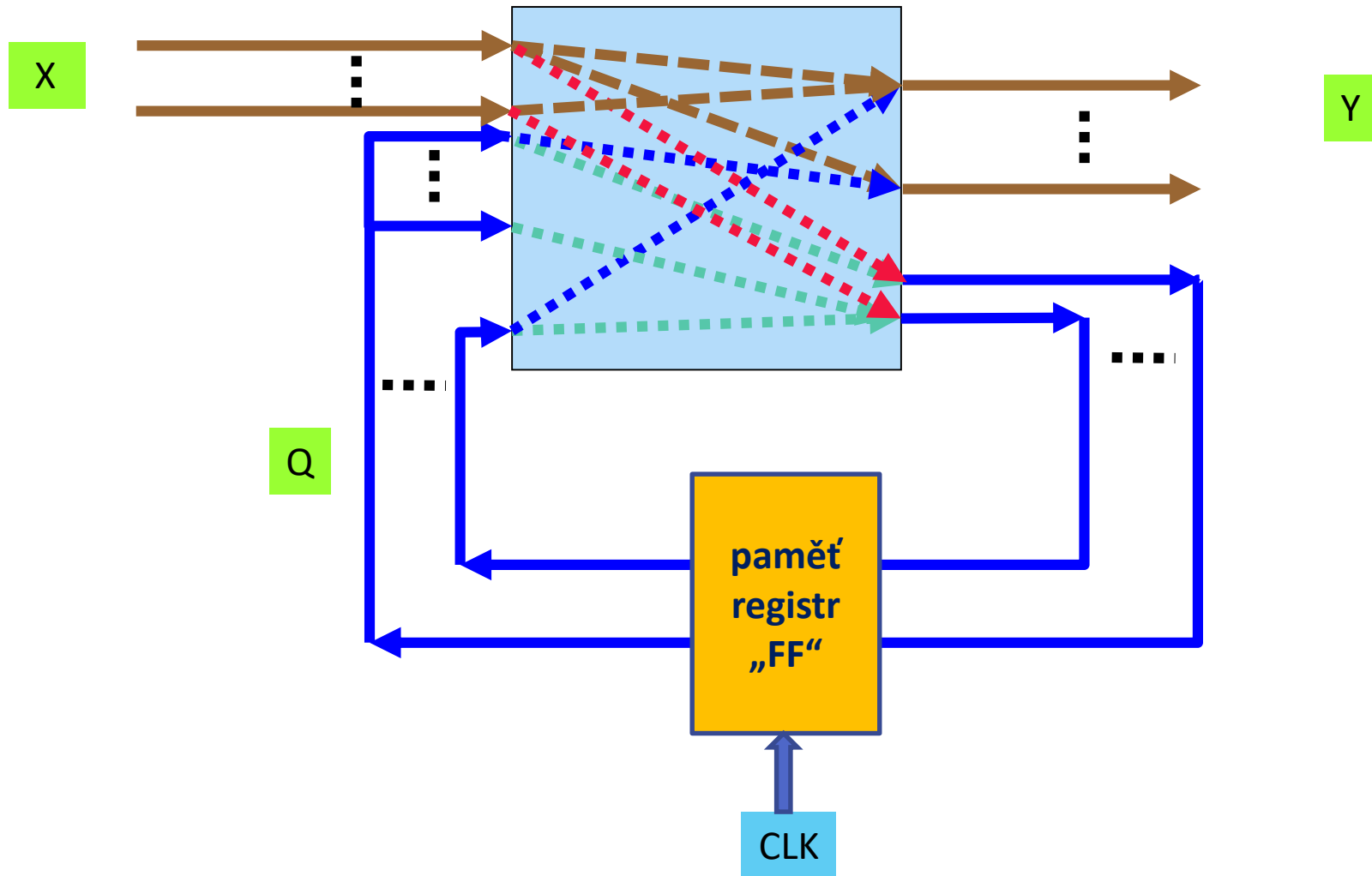
- **Předstih** (Setup Time): vstup musí být stabilní (ustálený) **PŘED** aktivní hodinovou hranou
- **Přesah** (Hold Time): vstup musí zůstat stabilní (ustálený) **PO** aktivní hodinové hraně
- **Zpoždění** klopného obvodu (Clock-to-Q Time): doba mezi přechodem aktuálních dat z D na Q odvozená od aktivní hrany hodin

Maximální hodinová frekvence

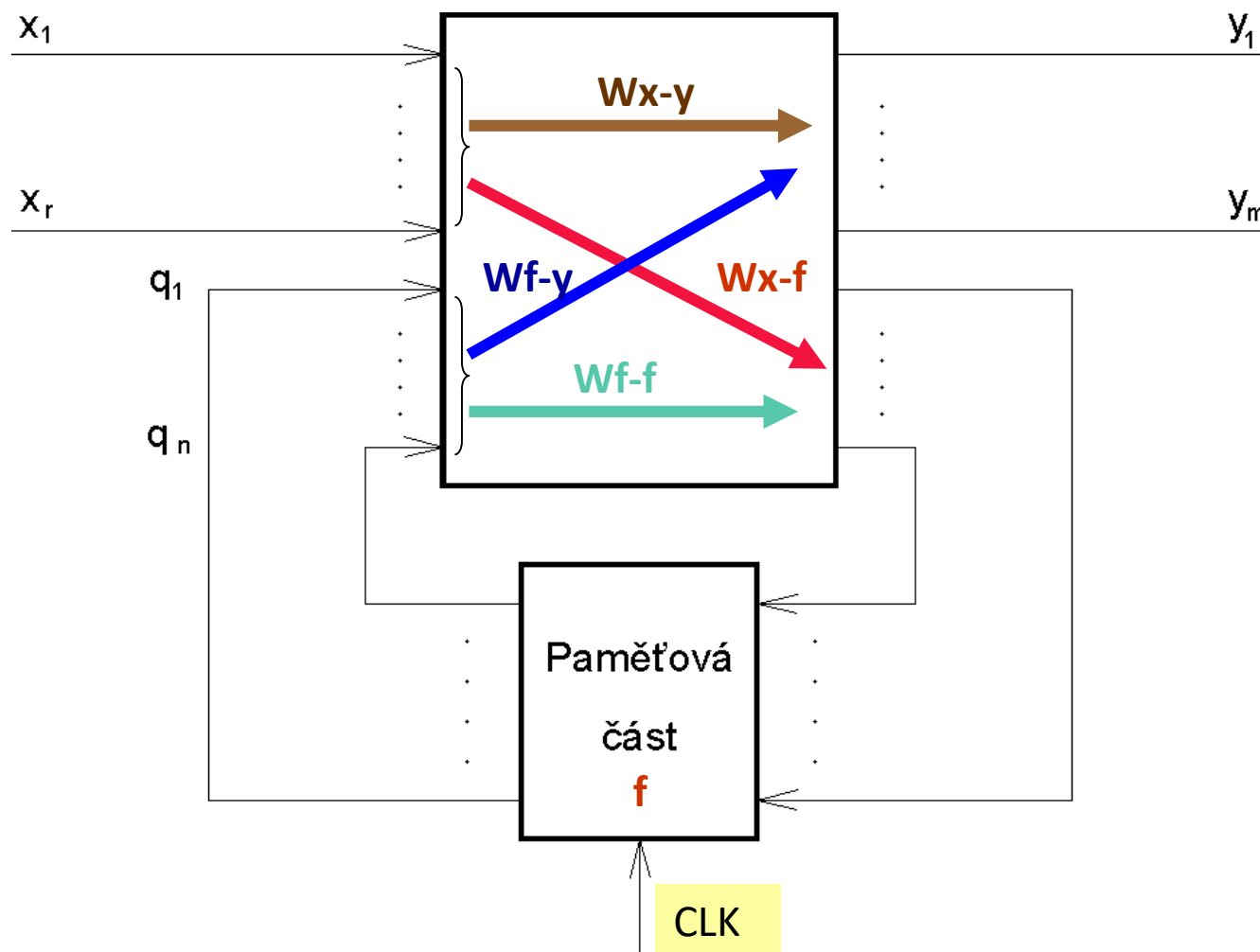
- Všechny klopné obvody jsou řízeny stejnou hodinovou frekvencí
- Kombinační logické bloky:
 - Vstupy jsou aktualizovány při každém taktu
 - Všechny výstupy kombinační části musí být stabilní (nastaveny na správnou hodnotu) **před** dalším taktem

Obecný model SO a kritická cesta

Kritická cesta

Nejdelší možná cesta mezi každým vstupem a výstupem kombinační části:

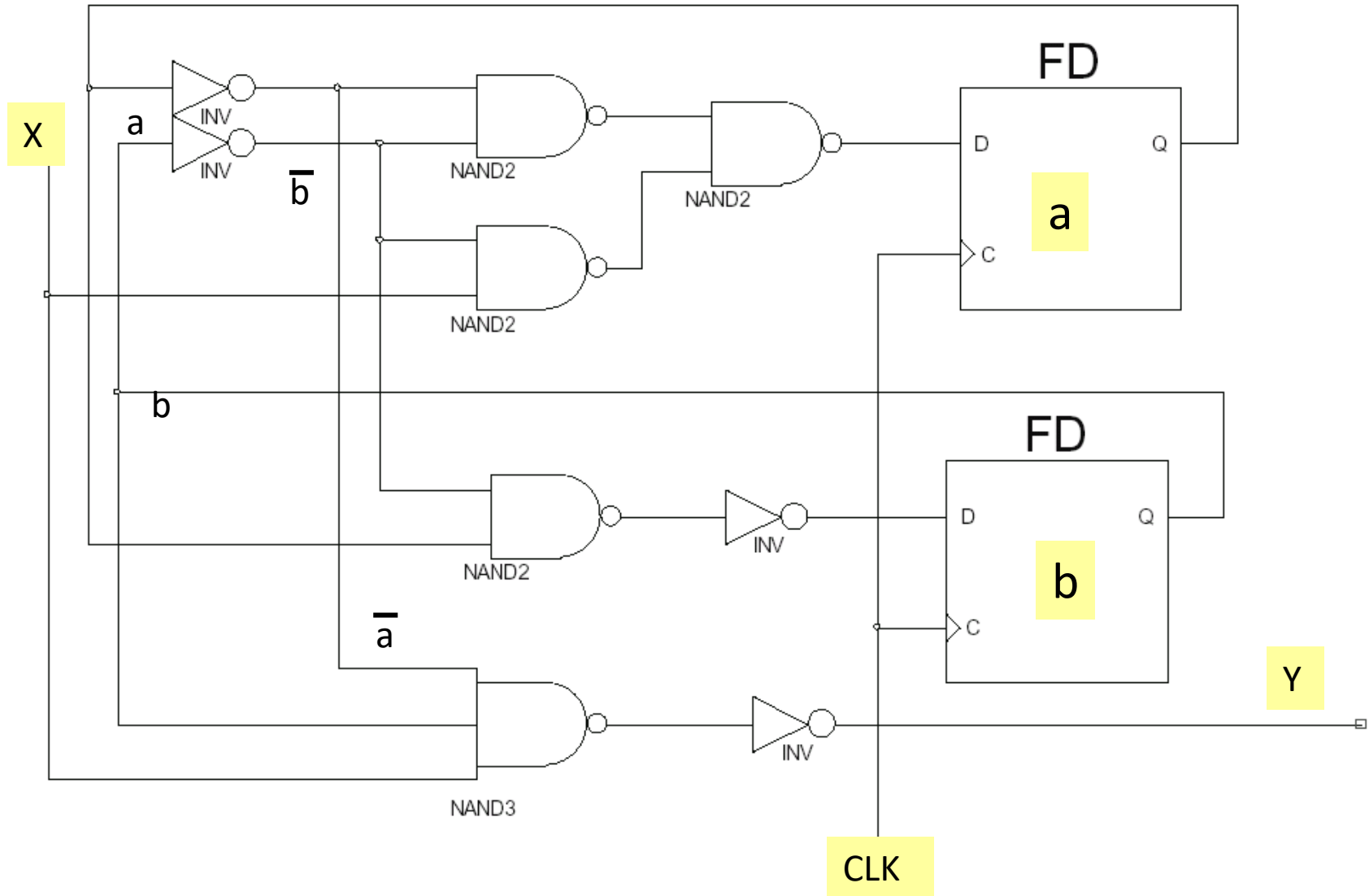

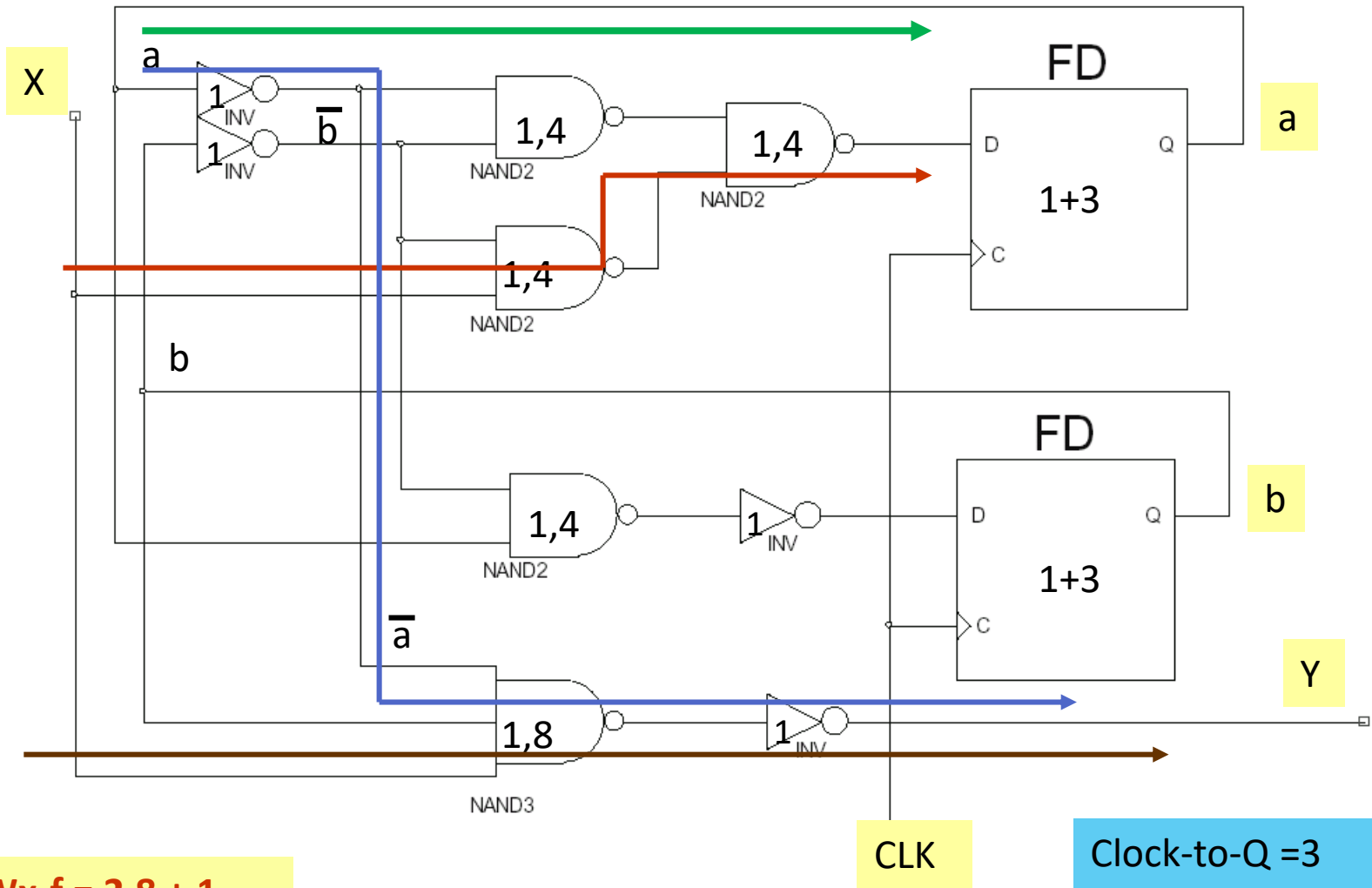
Výpočet

Hodinová frekvence = $1/\max W_{i-j}$, kde ex. 4 cesty:

- **W_{x-f}** : ze vstupu X na vstup KO, zpoždění na hradlech + nestabilita vstupů + předstih
- **W_{f-y}** : výstup KO výstup Y, zpoždění na hradlech + zpoždění KO + požadavek na stabilitu výstupu
- **W_{x-y}** : ze vstupu X na výstup Y, zpoždění na hradlech + nestabilita vstupů + požadavek na stabilitu výstupu
- **W_{f-f}** : mezi dvěma KO, zpoždění na hradlech + předstih + zpoždění KO (Clock-to-Q)

Schema

$W_{x-f} = 2,8 + 1$
 $W_{f-y} = 3 + 3,8$
 $W_{x-y} = 2,8$
 $W_{f-f} = 1 + 3 + 3,8$

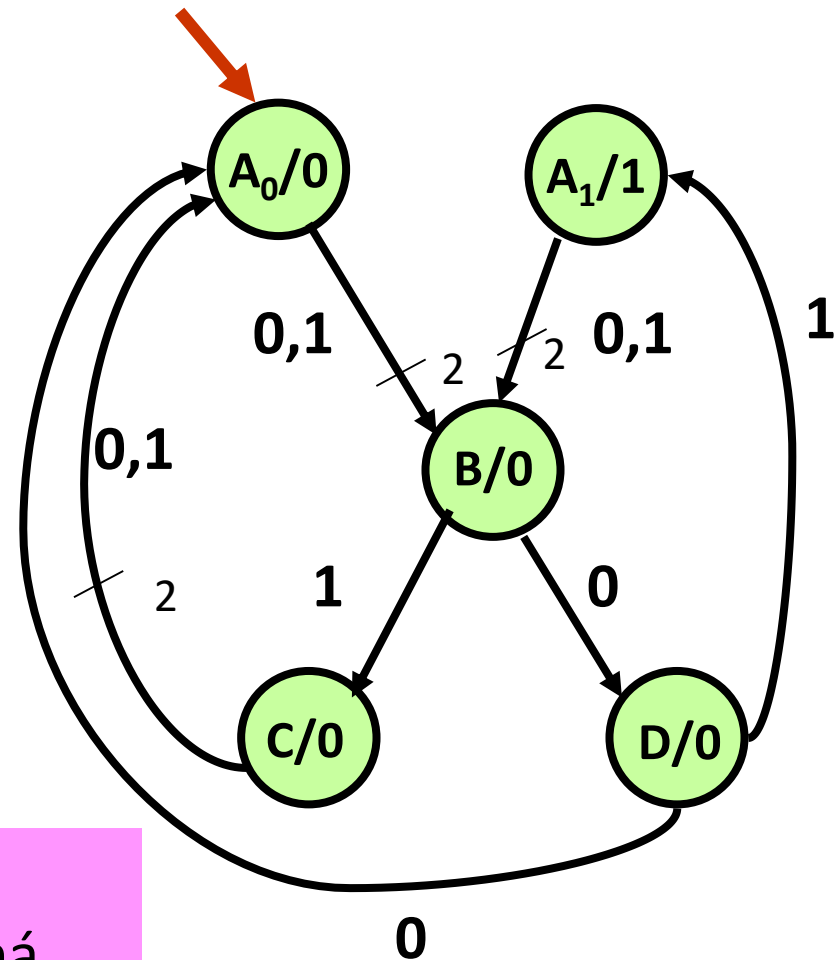
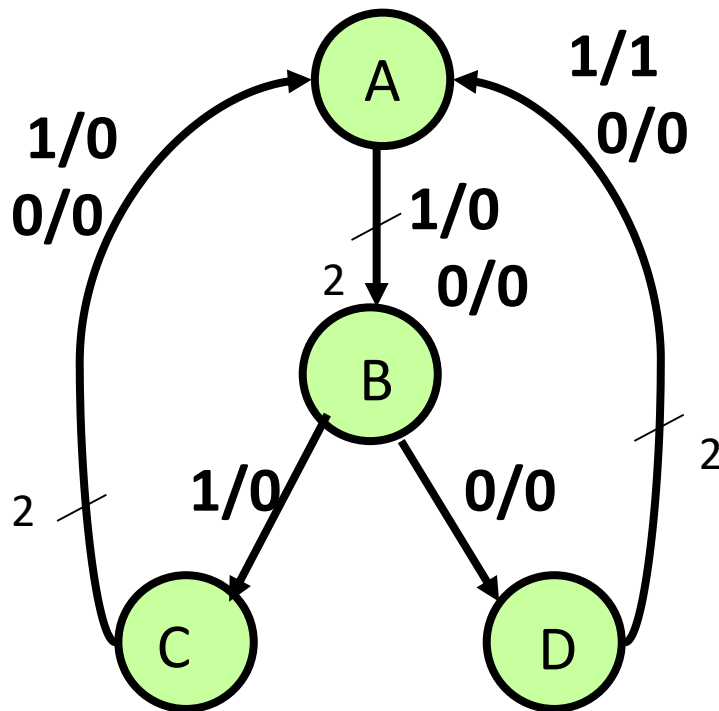
$f_{\max} = 1/7,8\text{ns} = 128 \text{ MHz}$

Clock-to-Q = 3
 Setup = 1

Převody Mealy → Moore

- Uzly grafu, do něhož vstupují hrany ohodnocené **stejným výstupním symbolem** ponecháme
- Každý uzel, který nemá uvedenou vlastnost nahradíme toliko uzly, kolika výstupními symboly jsou ohodnoceny hrany **do něho vstupující**
- Připojíme vstupní a výstupní hrany, uzly ohodnotíme příslušnými výstupními symboly

Příklad: Mealy → Moore

Poznámka: indikace správné posloupnosti bude opožděná

Moore → Mealy

- Nejlépe z tabulky přechodů a výstupů – jde jen o přiřazení výstupu podle následného stavu (výstup má reagovat na vstup dříve):

Moore

A:

X/Q	X1 X2	0
Q1	Q3 Q1	Y3
Q2	Q1 Q2	Y1
Q3	Q2 Q3	Y2

Mealy

A':

Q\X	X1 X2	X1	X2
Q1	Q3 Q1	Y2	Y3
Q2	Q1 Q2	Y3	Y1
Q3	Q2 Q3	Y1	Y2

Závěr

- Vyzkoušet si návrh v laboratoři
 - Najít v realizaci informaci o zabrané ploše a frekvenci
- Využití znalostí o minimalizaci (realizace na úrovni hradel)
- Počet vnitřních stavů lze minimalizovat, existují metody, ale to není v BI-SAP naším úkolem